MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
KRIMINOLOGIJOS KATEDRA

JOLANTA VAIČIUKAITĖ
BAUDŽIAMOJI TEISĖ IR KRIMINOLOGIJA

SAUGOMŲ OBJEKTŲ VILNIAUS MIESTE APSAUGOS VEIKSMINGUMAS

VIEŠOSIOS POLICIJOS APSAUGOS TARNYBOS VEIKLOS KRIMINOLOGINIS TYRIMAS

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:
Lekt. Brigita Palavinskienė

Konsultantė:
Prof. dr. Genovaitė Babachinaitė

Vilnius
2009

TURINYS

ĮVADAS 3
1. NUSIKALSTAMUMO SAMPRATA IR SUBJEKTAS 5
1. 1. Nusikalstamumo samprata 5
1.2. Nusikalstamumo prigimtis, bruožai 8
1. 3. Nusikaltėlio asmenybė 8
2. NUSIKALSTAMUMO PRIEŽASTYS IR TENDENCIJOS 13
2. 1. Nusikalstamumo priežastys ir jų klasifikacija 13
2. 2. Turtinis nusikalstamumas 17
3. NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJA 23
4. VALSTYBINĖS IR PRIVAČIŲ SAUGOS TARNYBŲ SAMPRATA IR VEIKLA 26
4. 1. Policijos sistema, uždaviniai ir funkcijos 26
4. 2. Viešosios policijos apsaugos tarnybos ištakos 29
4. 3. Viešosios policijos apsaugos tarnybos charakteristika, struktūra ir funkcijos 30
4. 4. Viešosios policijos apsaugos tarnyboje vykdomos programos 35
4. 5. Privačios apsaugos tarnybos 37
5. PREVENCINĖS APSAUGOS SISTEMOS 41
6. TYRIMAS ,,5-IŲ APSAUGOS TARNYBŲ VEIKLOS EFEKTYVUMAS 2004-2008 METAIS“ 44
IŠVADOS 52
LITERATŪROS SĄRAŠAS 55
ANOTACIJA (Lietuvių kalba) 59
ANOTACIJA (Anglų kalba) 60
SANTRAUKA (Lietuvių kalba) 61
SANTRAUKA (Anglų kalba) 62
PRIEDAI 63

ĮVADAS

Lietuvos integracija į Europos Sąjungą ir NATO, auganti tarptautinio terorizmo ir organizuoto nusikalstamumo grėsmė bei kiti vykstantys globalizacijos procesai lemia sparčius ir kardinalius pokyčius Lietuvos politiniame, ekonominiame, socialiniame ir kultūriniame gyvenime. Visa tai didina valstybės strateginio valdymo reikšmę visose valstybės atliekamose funkcijose, tarp jų ir Viešosios tvarkos ir visuomenės apsaugos srityje.

Šią valstybės funkciją vykdo Vidaus reikalų sistemos statutinės įstaigos: policijos komisariatai, valstybės sienos apsauga, priešgaisrinės apsaugos tarnybos ir teisėsaugos institucijos, pataisos darbų kolonijos, kalėjimai ir kitos įstaigos.

Viešasis saugumas yra esminė sąlyga užtikrinant šalies nacionalinį saugumą. Nacionalinio saugumo pagrindų įstatymas žmogaus ir piliečio teises, laisves bei asmens saugumą įvardija kaip vieną iš galimų pagrindinių nacionalinio saugumo objektų ir nustato, kad Vyriausybė ir teisėsaugos institucijos privalo apginti piliečius ir valstybę nuo korupcijos bei organizuoto nusikalstamumo, užtikrinti asmens ir turto saugumą bei patikimą valstybės sienos kontrolę.

Viešojo saugumo užtikrinimo organizavimas ir vykdymas yra vienas iš pagrindinių policijos veiklos uždavinių. Siekiant viešojo saugumo įgyvendinimo, policijos įstaigos turi funkcionuoti taip, kad užtikrintų visuomenės viešąjį saugumą, pagrindines žmogaus teises ir laisves, didintų visuomenės pasitikėjimą policija, efektyviai ir racionaliai panaudotų mokesčių mokėtojų lėšas.

Viešosios policijos apsaugos tarnybos misija – formuoti saugią valstybei priklausančio turto ir turtinių bei kitų interesų, šalies ūkio subjektų ir fizinių asmenų, ir turto aplinką, kartu su kitomis policijos įstaigomis įgyvendinti veiksmingą nusikalstamumo užkardymo ir prevencijos bei viešosios tvarkos užtikrinimo politiką, vykdyti ypatingos reikšmės objektų saugumo vertinimo ir kontrolės srities valstybės politiką, pagal kompetenciją formuoti saugią gyvenamąją aplinką ir įgyvendinti veiksmingą nusikalstamų veikų, kitų teisės pažeidimų kontrolės ir prevencijos politiką, bendradarbiaujant su visuomene.

Baigiamojo darbo tema – *„Saugomų objektų Vilniaus mieste apsaugos veiksmingumas (Viešosios policijos Apsaugos tarnybos veiklos kriminologinis tyrimas)“* aktuali, nes nusikalstamumo tendencijos Lietuvoje auga, todėl tampa itin svarbu užtikrinti visuomenės bei jos turto saugumą.

Baigiamojo darbo objektas – Viešosios policijos Apsaugos tarnyba ir jos veikla.

Baigiamojo darbo tikslas – ištirti Viešosios policijos Apsaugos tarnybos darbo veiklą, principus bei jos veiksmingumą.

Siekiant numatyto tikslo, iškelti tokie **uždaviniai:**

- analizuojamai temai pateikti teorinį pagrindą;
- apžvelgti ir įvertinti nusikalstamumo situaciją ir vystymosi priežastis bei tendencijas Lietuvoje;
- apžvelgti Viešosios policijos Apsaugos tarnybos vykdomas programas;
- aptarti Viešosios policijos Apsaugos tarnybos darbo metodus bei apsaugos veiksmingumą;
- apžvelgti ir palyginti Viešosios policijos Apsaugos tarnybos, saugos tarnybų „Apsaugos komanda“, „G4S Security“, „Trikampis žiedas“, „Ekskomisarų biuras“ penkerių metų (2004 m. – 2008 m.) statistinius duomenis vykdomų vagysčių iš jų saugomų objektų Vilniaus mieste;
- apibendrinti išnagrinėtą temą ir pateikti atitinkamas išvadas bei siūlymus.

Darbe naudoti tyrimo metodai. Tiriant Viešosios policijos Apsaugos tarnybos darbo veiksmingumą buvo atlikta esminė tyrimo objekto ir jo aplinkos analizė bei suformuotos darbo išvados remiantis lyginamuoju, statistinių duomenų analizės, grafiniu duomenų pateikimo ir jų analizės bei loginiu analitiniu tyrimo metodais.

Lyginamasis metodas naudojamas atliekant lietuvių ir užsienio mokslinės literatūros analizę, kai lyginamos skirtingų autorių nuomonės, po to jos apibendrinamos ir formuluojamos išvados.

Statistinių duomenų analizės metodas naudojamas analizuojant Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės bei kitus aktualius tyrimo objekto statistinius duomenis.

Grafinis duomenų pateikimo ir analizės metodas naudojamas vaizdžiam duomenų pateikimui, palyginimui bei analizei, taip apibendrinant duomenų kitimo tendencijas bei kryptį.

Loginis analitinis metodas būtinas siekiant mokslinio tiriamojo darbo tikslo, pateikiant išvadas ir siūlymus.

Darbo struktūra. Darbą sudaro VI dalys. I-oje dalyje apibrėžiama mokslinėje literatūroje pateikta nusikalstamumo samprata ir jos subjektas; II-oje dalyje analizuojamos nusikalstamumo priežastys ir tendencijos; III-oje dalyje kalbama apie nusikalstamumo prevenciją; IV-oje dalyje kalbama apie saugos tarnybų sampratą ir veiklą; V-oje dalyje aptariamos prevencinės apsaugos sistemos; VI-oje dalyje pristatomi atlikto tyrimo rezultatai. Magistriniame darbe buvo panaudota Lietuvos ir užsienio mokslinė literatūra, nusikalstamumo prevencijos Lietuvos centro statistiniai duomenys, statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės duomenys, taip pat išoriniai ir vidiniai saugos tarnybų duomenys.

1. NUSIKALSTAMUMO SAMPRATA IR SUBJEKTAS

1. 1. Nusikalstamumo samprata

Nusikaltimai yra skaudi ir opi Lietuvos visuomenės problema. Didžiausios ir svarbiausios problemos Lietuvoje yra nusikalstamumas ir nedarbas. Lietuvai įstojus į ES atsirado naujos įsidarbinimo galimybės, tačiau nusikalstamumo problema smarkiai išaugo. Griežto ir vienareikšmio paaiškinimo šiam faktui nėra, bet tai gali būti susiję su Lietuvos ekonomine ir socialine padėtimi.

Viena labiausiai nagrinėjamų socialinių problemų yra nusikalstamumas. „Saugumo jausmas ir nusikaltimų baimė – tai sąvokos, kurias kartu su kitomis plačiai nagrinėja šiuolaikinis viktimologijos[1] mokslas. Tačiau saugumo užtikrinimas yra nuolatinė žmonijos problema; nusikalstamumas – taip pat nuolatinė žmonijos problema“.[2] Staigus socialinės, ekonominės ir politinės padėties pasikeitimas Lietuvoje ir visuomenės nepasiruošimas naujoms gyvenimo sąlygoms turėjo įtakos nusikalstamumo padidėjimui. Nusikaltimas – tai socialinis reiškinys. Norint jį apibūdinti naudojami statistiniai duomenys.

Kriminalinė statistika tai ne tik skaičiai, bet visuma žinių, kurios padeda:

- nustatyti nusikalstamumo būklę, lygį, dinamiką ir struktūrą;
- nustatyti nusikaltimų priežastis bei sąlygas;
- išanalizuoti nusikaltėlio asmenybę;
- prognozuoti nusikalstamumo būklės pakitimus.

Nusikalstamumo statistika įskaito ne visus padarytus nusikaltimus, o tik tuos, kurie užregistruoti. Kaip bus įregistruotas nusikaltimas ir ar jis bus įregistruotas, priklauso nuo atitinkamų darbuotojų darbo. Be to, žmonės ne visada linkę pranešti apie nusikaltimą, kurio liudininku ar auka jie buvo. Vis dėlto disponuojant turimais duomenimis galima gana teisingai nustatyti nusikalstamumo tendencijas.

Žvelgiant pačia siauriausia prasme, nusikalstamumą galima įvardinti kaip statistinę nusikaltimų visumą. Tačiau pats nusikalstamumas yra kur kas platesnio pobūdžio reiškinys, kad tai būtų pakankamas jo apibrėžimas. Faktas, jog ryšys tarp nusikalstamumo bei atskirų nusikaltimų egzistuoja kaip ryšys tarp visumos ir dalies, atskleidžia tik vieną iš nusikalstamumo, kaip itin įvairiapusiško reiškinio, aspektų.

Būtina pažymėti, kad nusikalstamumas yra dvejopo pobūdžio reiškinys: socialinis ir teisinis.

Būtent socialinė aplinka bei teisė yra lemiami nusikalstamumą, jo turinį ir esmę sąlygojantys faktoriai. Socialiniu požiūriu nusikalstamumas atsiskleidžia kaip specifinė žmonių elgesio,

[1] Viktimologija (lot. „victim“ – auka, „logos“ – mokslas) – mokslas apie auką.
[2] Babachinaitė G. Saugumo jausmo ir nusikaltimų baimės raida Lietuvoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. T. 1, 2006 (79). P. 27.

pažeidžiančio konkrečios socialinės sistemos tinkamą funkcionavimą, forma. Teisiniu požiūriu nusikalstamumas sudaro visumą priešingų teisei veiksmų, kurių atžvilgiu visuomenė (veikdama per valstybės institucijas ar atskirus visuomenės narius) vykdo prevencinę veiklą[3].

Kaip tik atsižvelgiant į šiuos faktorius ir pateikiama dauguma nusikalstamumo apibrėžimų, iš kurių vieno, kaip visa apimančio, išskirti negalima.

Nusikalstamumas – procesas, kurį sudaro visuma įstatymo baudžiamų veikų, padarytų tam tikroje valstybėje ar regione per tam tikrą laikotarpį.[4]

Nusikalstamumas – tai santykinai masinis, istoriškai kintantis, turintis baudžiamąjį teisinį pobūdį socialinis klasikinės visuomenės reiškinys, susidedantis iš visumos nusikaltimų, padarytų atitinkamoje valstybėje per tam tikrą laikotarpį.[5]

Nusikalstamumas – tai tam tikros rūšies socialinė liga. Kovojant su ligomis nepasitenkinama vien gydymu, stengiamasi neleisti joms atsirasti. Šitaip turėtų būti ir kovojant su nusikaltimais, užkertant jiems kelią, kitaip sakant, taikant prevenciją.[6]

Bet kuri iš šių definicijų tam tikru rakursu atskleidžia esminius nusikalstamumo aspektus, tačiau nepilnai. Apibendrinus bendrąjį teorinį nusikalstamumo apibrėžimą, derėtų išskirti tokius bazinius jo sąvokos taškus:

1. Nusikalstamumas yra socialinis bei baudžiamasis - teisinis reiškinys (procesas).
2. Nusikalstamumas, kaip kriminologijos mokslo tyrimo dalykas, apibūdina nusikaltimų bei juos supančių aplinkybių (t.y. socialinių faktorių, nusikaltėlio asmenybės bruožų ir kt.) visumą.
3. Nusikalstamumas yra istoriškai kintantis, tačiau nenykstantis reiškinys (procesas).
4. Nusikalstamumas gali būti skaidomas į tam tikras diferencijuotas dalis teritorijos, laiko ir kitų aplinkybių atžvilgiu.
5. Nusikalstamumas yra nuoseklus, vientisas, savita sistema pasižymintis reiškinys (procesas), atviras moksliniams – teoriniams bei praktiniams tyrimams.

Būtent šie esminiai kriterijai atskleidžia nusikalstamumo esmę ir sudaro pagrindą jo tyrimams. Mokslinių tyrinėjimų eigoje galima išskirti ir kur kas daugiau, įvairiapusiškiau apibūdinančių nusikalstamumo sąvoką aspektų, tačiau veikiausiai jie tik detalizuotų pateiktuosius.

Pažymėtina, kad aukščiau išdėstyti nusikalstamumo sąvokos kriterijai atitinka daugumos įvairių pasaulio šalių mokslininkų kriminologų nuomones, tačiau yra teorijų su tuo visiškai nesitaikstančių, nepritariančių nusikalstamumo sąvokai, o ir apskritai neigiančių nusikalstamumo, kaip tokio termino, prasmingumą.

---

[3] Namų advokatas (sud. J. Prapiestis). – V., TIC, 2002, P 577.
[4] Kriminologija (ats. red. prof. J. Bluvšteinas). – V., Pradai, 1994, P 37.
[5] Dapšys A., Čepas A. Nusikalstamumas: kontrolė ir prevencijos perspektyvos. – Vilnius, 2001 m. P 127.
[6] Čepas A. Nepilnamečių nusikalstamumas ir jo priežastys. – Vilnius, 1982 m. P 78.

Vieną iš tokių teorijų, paremtą įvairiapusiais teoriniais tyrinėjimais, taip pat ir loginiu bei lingvistiniu, pateikia ir Lietuvos mokslininkai J. Bluvšteinas ir A. Dobryninas.[7] Būtent ši, didžiosios kriminologijos mokslo dalies atžvilgiu – kontraversiška teorija ir bus analizuojama toliau.

J. Bluvšteinas ir A. Dobryninas veikale „Kriminologijos pagrindai“[8] nepateikia nusikalstamumo apibrėžimo, maža to, net ir nemėgina to padaryti, kadangi tai prieštarautų jų užsibrėžtam tikslui – surasti idealius kriminologijos terminus, atitinkančius tiek loginius, tiek ir lingvistinius vertinimo kriterijus.

Mokslininkai, žvelgiant iš kriminologijos mokslo pusės, skiria tris terminų grupes:

1. teisiniai (visų pirma – baudžiamieji – teisiniai);
2. sociologiniai;
3. tikrieji kriminologiniai.

Taigi iš tokio skirstymo ir išplaukia viena iš tų teorinių – filosofinių dilemų, kurias imasi nagrinėti J. Bluvšteinas ir A. Dobryninas, o būtent – baudžiamųjų – teisinių bei sociologinių terminų ryšys su taip vadinamais tikraisiais kriminologijos terminais.

Analizuojamos teorijos autoriai neneigia, kad tam tikra prasme kriminologijos terminija užima tarpinę padėtį tarp sociologinės bei baudžiamosios – teisinės terminijų. Be jokios abejonės tai yra visiškai suprantama, kadangi kriminologijos mokslas išsivystė kur kas vėliau nei sociologija ar baudžiamoji teisė, todėl pastarųjų įtaka kriminologijai, o būtent ir jos terminijai yra logiška ir natūrali. Tam J. Bluvšteinas ir A. Dobryninas visiškai neprieštarauja, tačiau, jų nuomone, kriminologijos terminija ir turi likti tarpine grandimi, o ne susitapatinti su baudžiamosios teisės ar sociologijos terminijomis. Mokslininkų teigimu, būtent kriminologijos branduolį sudarančių sąvokų „išgryninimas“ būtų vienas iš kriminologijos racionalizacijos impulsų.

Iš esmės viso aptariamų autorių kriminologijos terminų tyrimo esmė – atskleisti, kurie gi terminai gali būti vadinami grynai kriminologiniais. J. Bluvšteinas ir A. Dobryninas pažymi, jog nepaisant tos daugybės mokslinėje bei mokomojoje literatūroje randamų terminų, dauguma jų yra išvestiniai iš tokių bazinių kriminologijos sąvokų kaip „nusikalstamumas“ ir „nusikaltėlio asmenybė“. Būtent šių sąvokų tyrimas yra vienas iš aktualiausių kriminologinių – teorinių klausimų. Čia, beje, termino „nusikalstamumas“ analizė užima ypač svarbią vietą. Analizės tikslas yra atskleisti, kaip terminas „nusikalstamumas“ yra susijęs su sociologija iš vienos pusės ir su baudžiamąja teise iš kitos. Ieškomasis ryšys, anot autorių, turi būti apibūdinamas reikšmės ir prasmės kategorijomis, atsižvelgiant į jų tarpinę kriminologijos terminų padėtį tarp baudžiamosios teisės bei sociologijos terminų.

[7] Блувштеин Ю. Д., Добрынин А. В. Основаная криминология. Опыт логики – философского исследования. – Минск, Университетское, 1990. P 167.
[8] Žiūrėti išnašą Nr. 7.

J. Bluvšteinas ir A. Dobryninas, remiantis semantiniu požiūriu, pateikia tokią terminų klasifikaciją:

1. abstraktūs – konkretūs;
2. universalūs – pavieniai.

Pirmoji grupė pasižymi terminų skirstymu pagal formą ir turinį, kai jis išreikštas tam tikro objekto savybėmis ar yra pats objektas. Tuo tarpu antroji grupė pasižymi terminų grupavimu pagal kiekybines charakteristikas, kuomet nurodomi išreiškiamų objektų klasės arba elementai.

Remiantis tokia klasifikacija, mokslininkai daro išvadą, kad universalus abstraktus bei pavienis abstraktus terminas išreiškia tam tikrus santykius arba savybes, o universalus konkretus bei pavienis konkretus terminas – pačius objektus.

Toliau, jau minėtame veikale, J. Bluvšteinas ir A. Dobryninas parodo ir realų tokios klasifikacijos taikymą, analizuojant terminą „nusikalstamumas“ ir jo prasmingumą kriminologijos mokslui.

1.2. Nusikalstamumo prigimtis, bruožai

Nusikalstamumo prigimtis bei jo esmė yra socialinė, nes nusikaltimai padaromi visuomenėje, juos padaro visuomenės nariai ir jais kėsinamasi į visuomenės interesus, o svarbiausia – nusikalstamumo socialinę prigimtį ir esmę sąlygoja tai, kad jo priežastys glūdi ekonominėse, ideologinėse, socialinėse – psichologinėse, organizacinėse bei kitose panašiose sferose.

Nusikaltėlis tampa nusikaltėliu ne todėl, kad jis yra turtingas ar neturtingas, bet dėl to, kad jis yra iliuzijoje, kad materialūs daiktai ir materialus juslinis pasitenkinimas padarys jį laimingą. Nusikalstamumas turi taip pat teisinį charakterį, nes jį sudaro visuomenei pavojingos ir baustinos veiklos, numatytos baudžiamuosiuose įstatymuose. Reikia pabrėžti, kad nusikalstamumą sudaro ne atskiros veiklos, bet jų visuma. Taigi nusikalstamumas tam tikra prasme yra masinis reiškinys.

A. Čepas išskiria tris pagrindinius nusikalstamumo bruožus: „1) masiškumą, 2) istorinį laikinumą ir kintamumą, 3) socialinę esmę ir teisinį kriminalinį pobūdį“.[9]

1. 3. Nusikaltėlio asmenybė

A. Čepas savo knygoje „Nepilnamečių nusikalstamumas ir jo priežastys“ teigia: „Asmenybė, taip pat ir nusikaltėlio asmenybė, yra žmogaus vystymosi visuomenėje rezultatas, jos socialinės ir psichologinės savybės – pasaulėžiūra, politinės, moralinės ir kitos pažiūros, įpročiai ir įgūdžiai, elgesio ir charakterio ypatybės. Kriminalistikoje taip apibrėžiama nusikaltėlio asmenybės sąvoka – tai socialinių ir socialiniai reikšmingų savybių, požymių, ryšių, santykių visuma,

[9] Čepas A. Nepilnamečių nusikalstamumas ir jo priežastys. – Vilnius, 1982 m. P 81.

apibūdinanti asmenį, kaltą baudžiamojo įstatymo pažeidimu, ir kartu su kitomis sąlygomis ir aplinkybėmis daranti įtaką jo antivisuomeniniam elgesiui“.[10]

Nusikalstamumas visada yra tam tikro asmenybės formavimosi ir jos santykio su konkrečia situacija rezultatas, todėl nusikalstamumo ir nusikaltimų ištakos visada yra susijusios su socialiniais – psichologiniais aspektais, tai yra tradicijomis, papročiais, požiūriais, įpročiais.

Nusikaltėlio asmenybė visada buvo didelė problema visoms kriminalinio profilio šakoms, o labiausiai baudžiamajai teisei bei kriminologijai. Kriminologijoje nusikaltėlio asmenybė apibrėžiama nevienodai. Anot A. Čepo, „nusikaltėlio asmenybės samprata susideda iš sociologinės asmenybės sampratos ir tam tikrų teisinių pozicijų. Nusikaltėlio asmenybė tai socialinių ir socialiai reikšmingų savybių, požymių, ryšių bei santykių visuma, apibūdinanti asmenį, kaltą baudžiamojo įstatymo pažeidimu, ir kartu su kitomis sąlygomis bei aplinkybėmis darantį įtaką jo antivisuomeniniam elgesiui. Apie nusikaltėlio asmenybę galime kalbėti tik tuomet, kai asmuo tampa nusikaltimo subjektu“.[11]

Nusikaltimas yra baudžiamosios teisės teorijos dalis. Nebūtų aišku, kas yra nusikaltimas, jeigu nebūtų žmogaus, kuris tą nusikaltimą padaro. Pats nusikaltimas yra veika, o asmuo, kuris tą veiką atlieka – nusikaltėlis. Bet koks žmogaus elgesys yra kažkuo motyvuojamas ir padaromas sąmoningai. Elgesys priklauso nuo socialinės aplinkos, o ji asmenybei daro labai didelį poveikį. Prieš nusikaltimą žmogaus elgesys gali būti paaiškinamas ne tik socialine aplinka, bet ir vidinėmis nuostatomis. Valstybė ir joje esantys piliečiai sudaro tą socialinę aplinką, tačiau žmogui visada yra palikta teisė rinktis ir to pasirinkimo negali niekas uždrausti. Žmogus nuo gimimo yra laisvas. Tai numato ir Lietuvos Respublikos Konstitucija: „Žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės“.[12] Niekas negali uždrausti veiksmų, kurie neprieštarauja įstatymams. Dažnai individo veiksmai priklauso ne tik nuo socialinės aplinkos, bet ir nuo gyvenimo patirties, susiklosčiusios per jo gyvenimą. Jeigu teigtume, kad visi veiksmai priklauso nuo išorės, tai bet koks asmuo pakliuvęs į kriminogeninę situaciją padarytų nusikaltimą, tačiau taip nėra, anot V.Kudriavcevo, žmogus negimsta nusikaltėliu, bet jis gali juo tapti.[13] Kiekvienu atveju asmenybė turi turėti galimybę rinktis iš leidžiamų ir draudžiamų poelgių. Jeigu galimybės rinktis nėra, tai poelgis negali būti laikomas nusikaltimu, o asmuo nusikaltėliu. Šis faktas pastebimas būtinosios ginties ir būtinojo reikalingumo atvejais. Labai svarbu išsiaiškinti, kaip kriminogeniniai veiksniai veikia visuomenę ir atskirą žmogų.

Daugumos nuomonę apie nusikaltėlius sudaro ne patirtis, o kitų žmonių nuomonė apie pasaulį, žmones ir kitus dalykus. Labai svarbu, nagrinėjant asmenybę, paneigti žmonių išankstines

[10] Čepas A. Nepilnamečių nusikalstamumas ir jo priežastys. – Vilnius, 1982 m. P 83.
[11] Ten pat. P 84.
[12] Lietuvos Respublikos Konstitucija. V., 1992. P. 11. 18 str.
[13] Кудрявцев В. Н. Правонарушения: их причины и предупреждение. М., 1977. С. 26.

nuostatas apie nusikaltėlius ir nurodyti tikrus, realius, visų pripažintus būdus apie nusikaltėlio asmenybės susiformavimą.

Atskiras individas turi atskirus, pastovius sau, būdo bruožus. Aiškinantis nusikaltėlio asmenybę, pastoviųjų bruožų nustatymas – būtinas pirmas žingsnis, o po to – šių bruožų atsiradimo priežasčių išsiaiškinimas. Skirtingiems asmenims vienodi būdo bruožai gali atsirasti dėl visiškai skirtingų aplinkybių ir priežasčių.

„Ypatinga žmogaus bruožų grupė yra vadinamieji formalieji asmenybės bruožai. Tai tokie bruožai, kurie parodo individo priklausomybę tam tikrai žmonių grupei pagal gyvenimo sąlygas, socialinį statusą, šeimyninę padėtį, profesiją, darbo veiklą, sveikatą, jo atžvilgiu atliktus socialinius aktus“.[14] Norint suprasti nusikaltimo padarymo motyvus ir prognozuoti tolimesnį jo elgesį, reikia nustatyti šiuos bruožus, o tą padaryti nėra sunku. Išsiaiškinus įvairiausius būdo bruožus ir atskirų asmenų poelgį pagal juos, ateityje bus galima užkardyti tolimesnius veiksmus asmenų, turinčių panašius bruožus, taip pat atlikti prevenciją, apsaugoti niekuo nekaltus žmones nuo galimų nusikaltimų.

Psichinį žmogaus gyvenimą sudaro daug įvairiausių psichinių reiškinių (mintys, jausmai, pojūčiai).Žmogus nuolat ką nors mąsto, atsimena, pamato, išgirsta ir visa tai užsifiksuoja atmintyje. Šie reiškiniai pagal jų pastovumą skirstomi į keletą grupių:

a) trumpalaikiai (atskiras jausmas, pojūtis, mintis);

b) psichinės būsenos (nuotaikos, nuovargis, atbukimas);

c) asmens savybės (protas, energija, valia, išsiblaškymas).

Šie reiškiniai gali būti kaip stimulas padaryti nusikaltimą ar atvirkščiai – susilaikyti nuo jo. Tačiau dažniausiai yra kalbama apie trečiosios grupės (pastoviųjų bruožų) visumą. Pastoviuosius bruožus dažnai veikia įvairūs gyvenimo prieštaravimai, konfliktai su visuomenės nariais ir kitos aplinkybės. Jeigu žmogus yra agresyvus, šie reiškiniai dar labiau padidins jo agresiją.

Taigi, pastovieji asmenybės bruožai sieja įvairius veiksmus, kurie sąlygoja nusikalstamumą. Jie sujungia praeities, dabarties įvairių faktorių poveikį, taip pat prisideda prie būsimų nusikaltimo poveikio veiksnių. Išnagrinėjus pagrindinius asmenybės bruožus, jų poveikį nusikalstamumui, socialinių faktorių poveikį asmenybei, galima išsiaiškinti ir pačios nusikaltėlio asmenybės sampratą.

Sąvokos „nusikaltėlio asmenybė“ ir „nusikaltimo subjektas“ yra iš dalies panašios. Nusikaltėlio asmenybė apima daugiau požymių nei nusikaltimo subjektas, tai psichologinės ypatybės, socialinis vaidmuo ir ryšiai, vertybinės orientacijos, „nusikaltimo subjektas – tai fizinis, sulaukęs baudžiamojo įstatymo numatyto amžiaus ir pakaltinamas asmuo“.[15] Be to, pagal Lietuvos Respublikos BK 2 str. 3 d. „pagal baudžiamuosius įstatymus atsako ir baudžiamas tik toks fizinis

[14]Kriminologija (ats. red. prof. J. Bluvšteinas). – V., Pradai, 1994, P 64.
[15] Baudžiamoji teisė. V., 1998. P. 182.

asmuo, kuris kaltas nusikaltimo padarymu“.[16] Mokymas apie nusikaltėlio asmenybę turi formuotis, kai yra tvirta teisinė bazė, tai yra turi būti mokoma apie tą asmenybę, kuri pagal įstatymą pripažįstama nusikaltimo subjektu. Tai galima tik tada, kai asmuo padaro nusikaltimą, būna nuteistas ir atlieka bausmę. Po bausmės atlikimo asmeniui išnyksta teistumas ir jis negali būti nusikaltimo subjektu. Subjekto požymiai ir asmenybės būdo bruožai sudaro nusikaltėlio asmenybės sampratą. V. Kudriavcevas teigia: nusikaltėlis – tai asmenybė su žymiai aukštesniu pavojingumu ir nepasitikėjimo savimi lygiu, impulsyvumo ir agresyvumo, nutolimu nuo visuomeninių vertybių ir vertingo bendravimo.[17] Tokie žmonės yra jausmingesni ir daug dažniau įvairiuose konfliktuose naudoja prievartą.

Galima ir tokia asmenybės sąvoka: nusikaltėlio asmenybė – kaip atskiras žmogaus, kuris padarė nusikaltimą dėl jam būdingų antivisuomeninių pažiūrų, neigiamu poelgiu visuomeniniams interesams ir pasirinkimu pavojingo kelio, kad būtų galima realizuoti savo kėslus arba nepasireiškiamu būtinu aktyvumu, išvengiant neigiamo rezultato.[18]

Yra labai sunku nustatyti bendrą nusikaltėlio asmenybės sampratą, kadangi įvairiose situacijose ši samprata gali visiškai skirtis. Nusikaltėlio asmenybė skiriasi nuo kitų žmonių požiūriu ir orientacija, poreikių ratu ir savo nukreiptumu į įvairius objektus. Didesnė visuma nusikaltėlių ir skiriasi nurodytomis savybėmis.

Kad būtų galima geriau išsiaiškinti nusikaltėlio asmenybės sampratą, reikia išspręsti dalį klausimų, detalių: ar visus asmenis nagrinėti, kurie padarė nusikaltimą, ar tiktai dalį iš jų; kokius ypatumus ir asmenybės puses būtinai reikia išsiaiškinti. Praktikoje dažniausiai reikia aiškintis visus asmenis, kurie padarė nusikaltimų. Jeigu nusikalstamumas apima savyje įvairiausius nusikaltimus, tai asmenybės samprata jungia asmenis, padariusius įvairiausius nusikaltimus. Kadangi nusikaltimus padaro įvairūs žmonės, negalima jų suvienodinti ir elgtis su jais kaip su vienu. Jie yra susidarę nuomonę, kad nė vienas, kuris padarė nusikaltimą, nesiskiria nuo žmonių, kurie laikosi įstatymų. Su šiais žmonėmis elgiamasi žiauriai, šiurkščiai ir grubiai, nepaisant humanizmo principų ir kitų moralės normų. Baudžiamasis įstatymas sako visai ką kita: „skirdamas bausmę, teismas vadovaudamasis teisine sąmone, atsižvelgia į padarytojo nusikaltimo pobūdį ir jo pavojingumo laipsnį, į kaltininko asmenybę ir į bylos aplinkybes, lengvinančias ir sunkinančias atsakomybę“.[19] Visų pirma – reikia atsižvelgti į žmogaus elgesį prieš nusikaltimą. Jei jis ir anksčiau buvo žiaurus, šiurkštus, įžūlus, būtų galima teigti, kad tai neigiamo asmenybės vystymosi rezultatas. Antra – reikia atsižvelgti į asmenines savybes ir elgesį prieš nusikaltimo padarymą. Asmuo savo veiksmais pats gali leisti atsirasti kriminogeninei situacijai, pvz.: žmogui visada trūksta pinigų vien dėl to, kad

[16] Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. V., 2007. P. 35. 2 str. 3 d.
[17] Кудрявцев В. Н, Эминов В. Е. Криминология. М., 1997. С. 80.
[18] Криминология и профилактика преступлений. М., 1989. С. 97.
[19] Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas. V., 2007. P. 69. 59str.

jis geria ir lošia azartiškus žaidimus. Iš to galima spręsti, kad nusikalstamo elgesio ištakos yra jo paties asmenybės savybės. Tik išnagrinėjus šiuos faktus būtų galima skirti bausmes kiekvienam atskirai pagal jo nusikalstamą pobūdį.

Kriminologinės nusikaltėlio asmenybės aiškinimasis turi labai didelę reikšmę baudžiamajai teisei, baudžiamajam procesui, kriminalistikai, psichologijai, teisminei psichiatrijai ir kitoms mokslo šakoms.

2. NUSIKALSTAMUMO PRIEŽASTYS IR TENDENCIJOS

2. 1. Nusikalstamumo priežastys ir jų klasifikacija

Svarstydami nusikaltimų paskatas, susiduriame su dviejų rūšių veiksniais: veiksniais, glūdinčiais pačioje nusikaltėlio asmenybėje, ir veiksniais, susijusiais su tam tikromis socialinėmis aplinkos sąlygomis.

Toliau verta pakalbėti apie socialinių ir psichologinių savybių reikšmę nusikaltimo mechanizmui. „Nusikaltimo mechanizmu laikoma visuma objektyvių (situacinių) ir subjektyvių (asmeninių) veiksnių, jų sąveika bei poveikis nusikaltimui“.[20]

Socialiniai ir psichologiniai asmenybės aspektai priskiriami prie subjektyviųjų (asmeninių) nusikaltimo mechanizmo veiksnių, kurie turi svarbią reikšmę visam nusikaltimo mechanizmui. Kadangi nusikalstamo elgesio priežastys, didele dalimi sąlygojančios konkretų nusikaltimą, kyla iš nusikaltėlio asmenybės, tam, kad suprastume, kokia yra vidinių asmeninių veiksnių įtaka nusikaltimo mechanizmui, būtina studijuoti šią asmenybę, išsiaiškinti socialinius reiškinius ir procesus, kurie suformavo jos kriminogenines savybes.

Rusų literatūroje teigiama: kiekvienos asmenybės raidoje svarbų vaidmenį atlieka ta socialinė aplinka, kurioje žmogus praleido pirmuosius savo gyvenimo metus. Daugelio nusikaltėlių asmenybės analizė parodė, kad dėl to, jog ankstyvais gyvenimo etapais nemažai nusikaltimų padariusių asmenų buvo emociškai atstumti tėvų, neturėjo galimybės pajusti jų šilumos ir globos, jiems vaikystėje nesąmoningai formavosi nerimo, baimės, nesaugumo jausmas. Visko bijodami, jie, būdami vaikais, tikėjosi iš aplinkinių piktų, kartais net agresyvių veiksmų savo atžvilgiu.[21]

Neramios asmenybės savybės įtvirtinamos tolimesniame gyvenime: mokykloje, tarp draugų, vėliau darbo kolektyve, sudėtingose situacijose ir buitiniuose konfliktuose, kurie suvokiami specifine subjektyvia prasme. Asmuo pradeda suprasti išorinius įvykius kaip keliančius grėsmę asmeniškai jam, net jei objektyviai tokios grėsmės ir nėra. Šiuolaikinėje visuomenėje egzistuoja faktoriai, lemiantys asmens nerimo jausmo stiprėjimą: tai visuomenės susisluoksniavimas, susijęs su skirtingais materialinės gerovės lygiais, pagrindinių poreikių patenkinimo sunkumas, įtampa tarpusavio santykiuose, „nemažai žmonių prarado įprastus gyvenimo orientyrus, tikėjimą dvasinėmis vertybėmis; ženkliai susilpnėjo šeimyniniai ir kitokie santykiai, taip pat sumažinama socialinės kontrolės galimybė. Daugėja asmenų, negalinčių rasti sau vietos visuomenėje ir gyvenime.[22] Asmeniui susiformavus, įsisavinus tam tikras elgesio normas ir standartus, jis reaguoja į susiklostančias gyvenimo situacijas adekvačiai šioms normoms bei standartams. Taigi galima

[20] Kriminologija (ats. red. prof. J. Bluvšteinas). – V., Pradai, 1994, P 90.
[21] Антонян Ё.М. Психология преступника и расследование преступлений // Москва, Юрист, 1996. С. 3.
[22] Ten pat. P 5.

kalbėti apie subjektyvius, objektyviai egzistuojančius ir socialiai sąlygotus nusikalstamo elgesio veiksnius, įtakojančius nusikaltimo mechanizmą.

Kiti socialiniai aspektai, turintys įtakos nusikaltėlio asmenybei, yra jo išsilavinimas, šeimyninė padėtis, socialinė padėtis, socialiniai vaidmenys.

Nusikaltimą padariusių asmenų išsilavinimo charakteristika turi kriminologinės reikšmės ir kartu įtakos nusikaltimo mechanizmui, kadangi ji yra susijusi su asmens kultūra, jo socialiniu statusu, kontaktų ratu, gyvenimo planais ir jų realizavimo galimybėmis, pažymėtina, jog bendras nusikaltėlių išsilavinimo lygis yra žemesnis nei teigiamai apibūdinamų asmenų. Pats žemiausias išsilavinimo lygis būdingas smurtinius nusikaltimus padariusiems asmenims, o aukštesnis išsilavinimo lygis pastebimas svetimą turtą pasisavinusių, iššvaisčiusių, tarnybine padėtimi piktnaudžiavusių asmenų. Pastarieji asmenys taip pat pasižymi teisinės ir dvasinės kultūros bei tarnybinės veiklos psichologijos deformavimusi.[23]

Literatūroje teigiama, jog šeiminė padėtis veikia nusikalstamo elgesio kryptingumą bei stabilumą. Šeimos vaidmuo asmenybės formavimuisi aptartas šiek tiek aukščiau. Kalbant apie susiformavusius asmenis, pastebima, jog nusikalstamumo paplitimas mažesnis tarp šeimą turinčių žmonių. Daugelyje atvejų šeima stimuliuoja teigiamą elgesį ir atlieka socialinės kontrolės funkciją. Kartu pažymima, jog tam tikros šeimyninės aplinkybės turi neigiamą poveikį asmenybei: tai vadinamos ,,sąlyginės“ šeimos (kuomet sutuoktiniai gyvena atskirai, turi skirtingus biudžetus), gyvenimas nesusituokus, kai sugyventiniai nelaiko savęs sutuoktiniais, nepilnos šeimos, šeimos su žemu santykių ir elgesio kultūros lygiu, turinčios nusikalstamo elgesio stereotipus.

Apibūdinant nusikaltėlio asmenybę socialinės padėties ir užsiėmimo pobūdžio atžvilgiu, pastebima, jog didžiąją nusikalstamo kontingento dalį sudaro pastovaus užsiėmimo neturintys asmenys. Nemažą dalį nusikaltėlių sudaro asmenys, ilgą laiką dirbantys nekvalifikuotą, sunkų fizinį darbą.[24]

Socialiniai asmens vaidmenys apima darbo, civilinę bei kitą veiklą. Darbo veikla suprantama kaip gamybos ir materialinių bei dvasinių gėrybių mainų procese atliekami vaidmenys. Kaip buvo minėta, nusikaltėlių kontingente dominuoja nekvalifikuoto darbo atstovai, taip pat nesąžiningi darbuotojai, pasižymintys dažnu darbo vietos keitimu, neatvykimais į darbą, darbo drausmės nesilaikymu. Vystantis rinkos ekonomikai, pastebimas žymus visuomenės susisluoksniavimas, vis daugiau žmonių negali išsiversti be materialinės ir socialinės paramos. Bedarbių, benamių, alkoholikų ir narkomanų sąskaita sparčiai didėja vadinamas visuomenės marginalumas, kuris laikomas pagrindiniu nusikalstamumo šaltiniu.[25]

[23] Миглин А.С. Общая характеристика осуждённых // Москва, 1991. С. 31.
[24] Кузнецова Н. Ф. (ред.) Криминология // Москва, Московский университет, 1994. С. 105-106.
[25] Становление рыночных отношений и преступность. Обзорная информация. Вип. 1 // Москва , 1992.

Civilinė veikla (dalyvavimas visuomenės institutų funkcionavime) nusikaltėliams nėra būdinga, jie dažniau apibūdinami kaip pasyvūs civilinės veiklos atžvilgiu. Išimtį sudaro už neatsargius nusikaltimus teisti asmenys bei kai kurių neformalių visuomeninių judėjimų (neonacistinių, ekstremistinių ir pan.), kurių veikla susijusi su baudžiamųjų įstatymų pažeidimais, nariai.

Psichologinėmis asmens savybėmis laikoma visuma stabilių individualių bruožų, lemiančių tipines reagavimo formas, adaptyvius elgesio mechanizmus, savęs, asmeninių santykių ir gyvenimo suvokimą.[26] Kitaip tariant, tai vidinis asmenybės komponentas, stabili ir nepakartojama struktūra, užtikrinanti aktyvią individo veiklą visuomenėje.

Psichologiniai empiriniai įvairius nusikaltimus (nužudymus, plėšimus, vagystes ir kt.) įvykdžiusių asmenų grupės tyrimai parodė, jog šiems asmenims žymiai daugiau, negu kitiems piliečiams būdingi tokie bruožai, kaip prastas sugebėjimas adaptuotis, impulsyvumas, agresyvumas, susvetimėjimas, nepakankamas mokėjimas analizuoti savo patyrimus. Skirtingoms nusikaltėlių kategorijoms šie bruožai pasireiškia nevienodai. Pavyzdžiui, J. V. Antoniano, V.P. Golubevo ir J. N. Kudriakovo[27] atlikti tyrimai parodė, kad impulsyvumas, įtarumas, padidintas jautrumas, susvetimėjimas, užsisklendimas savyje, distancijos tarp savęs ir likusio pasaulio išlaikymas būdingi asmenims, kaltiems dėl plėšimų ir vagysčių, tačiau retesni žudikams ir prievartautojams.

Kadangi nusikaltimo mechanizmas – tai asmenybės psichinių procesų ir būsenų sąveika su išoriniu pasauliu, determinuojanti nusikalstamo elgesio varianto pasirinkimą ir realizavimą[28], svarbią vietą jo analizėje užima įvairių psichinius procesus lemiančių psichinių anomalijų tyrimai. Paprastai literatūroje prie tokių anomalijų priskiriami alkoholizmas, narkomanija, psichopatija, silpnaprotystė lengviausia (debilumo) forma[29], savaime nesudarantys pagrindo pripažinti asmenį nepakaltinamu. Šios anomalijos sumažina žmogaus pasipriešinimą konfliktinėms situacijoms, sunkina socialiai vertingų asmenybės savybių vystymąsi, jos adaptavimąsi, palengvina atsitiktinių teisę pažeidžiančių veiksmų realizavimą.

J.M. Antonian ir S.V. Borodin, atlikę visą eilę su psichinėmis nusikaltėlių anomalijomis susijusių tyrimų[30], pastebėjo, jog jomis dažniau pasižymi sunkius smurtinius nusikaltimus (nužudymus, iššaginimus, kūno sužalojimus) padarę asmenys, recidyvistai, taip pat nuolatinio užsiėmimo ir gyvenamosios vietos neturintys bei nepilnamečiai nusikaltėliai.

Dėl visų aukščiau aptartų veiksnių (nepalankių asmenybės formavimosi sąlygų, išsilavinimo trūkumo, šeiminės ir socialinės padėties neadekvatumo, būdingų psichologinių savybių, psichinių

[26] Антониан Ё.М., Голубков В. П., Кудряков Ё. Н., Бовин В. Г. Некоторые отличительные черты личности преступника (Сборник научных трудов) // Москва, 1987. С. 14.
[27] Ten pat. C. 16.
[28] Кузнецова Н. Ф. (ред.) Криминология // Москва, Московский университет, 1994. С. 114.
[29] Ушаков Г. К. Пограничные нерва - психические расстроиства // Москва, 1981. С. 46.
[30] Антонян Ё.М., Бородин С.В. Преступностъ и психические аномалии // Москва 1987. С 217.

anomalijų) iškreiptas asmenybės formavimasis konkretaus nusikalstamo elgesio mechanizmo lygyje iškelia primityvių poreikių prioritetą, tam tikrų poreikių hiperbolizavimą, pseudoporeikių atsiradimą.[31] Asmenybė vis daugiau vertina savo troškimus ir ambicijas ir labiau ignoruoja baudžiamojo įstatymo reikalavimus ir draudimus.

Veikiant visiems minėtiems veiksniams deformuojasi ir valinis asmenybės aspektas. Šis deformavimasis gali būti dvejopas. Vienu atveju gali sumažėti sugebėjimas vadovauti savo elgesiui, formuojasi polinkis paklusti kitų įtakai. Kitu atveju, atvirkščiai, atsiranda užsispyrimas, asmuo deda visas pastangas užsibrėžtam neigiamam tikslui pasiekti.

Šioje dalyje aprašyti tarpusavyje susiję psichologiniai ir socialiniai veiksniai tiesiogiai sąlygoja nusikaltimo padarymą. Būtent jie turi didžiulį poveikį formuojantis kriminogeniniam konkrečios gyvenimo situacijos vaizdinio supratimui, kuris lemia asmens pasiryžimą daryti konkretų nusikaltimą ir įtakoja jo mechanizmą.

Išnagrinėjus nusikaltėlio asmenybę, vertėtų pakalbėti apie nusikaltimo priežastis. Nusikalstamumo priežastys yra labai įvairios. Išnagrinėti kiekvienos iš jų neįmanoma, todėl kriminologijoje priimta jas klasifikuoti remiantis šiais kriterijais: 1) veikimo mechanizmas, 2) veikimo mastas, 3) turinys, 4) prigimtis, 5) šaltinis.[32]

Pagal veikimo mechanizmą nusikaltimų priežastys skirstomos į priežastis ir aplinkybes. Priežastys yra tokie socialiniai procesai ir reiškiniai, kurie pagimdo nusikaltimus ir nusikalstamumą apskritai. Aplinkybės – tai tokie reiškiniai ir procesai, kurie patys savaime nesukelia nusikalstamumo, o padeda, lengvina, sustiprina jo priežasčių veikimą. Tarp priežasčių ir aplinkybių egzistuoja glaudus ryšys ir sąveika. Aplinkybės negali privesti prie nusikaltimo. Kita vertus, nesant aplinkybių, priežastis negali realizuoti esančių joje nusikalstamumo atgaminimo galimybių.

Pagal veikimo mastą priežastys ir aplinkybės klasifikuojamos: nusikalstamumo, nusikaltimo rūšių (kategorijų, grupių, skirstomą pagal įvairius rodiklius), konkretaus nusikaltimo. Pagal turinį nusikalstamumo priežastys ir aplinkybės skirstomos į socialines – ekonomines, ideologines, politines, socialines – psichologines, kultūrines – auklėjamąsias.

Pagal prigimtį nusikalstamumo priežastys ir aplinkybės skirstomos į objektyvines, objektyvines – subjektyvines ir subjektyvines. Pirmosios dvi yra priskiriamos prie procesų ir reiškinių, sąlygiškai nepriklausomų nuo žmonių veiklos, todėl sunkiai pasiduoda tiksliniam poveikiui. Subjektyvinės priežastys ir aplinkybės, susijusios su trūkumais ir pažeidimais tam tikrose žmonių gyvenimo bei veiklos sferose ir visiškai priklausančios nuo žmonių valios, gali būti likviduotos per trumpesni laikotarpį nei pirmosios dvi.

[31] Кузнецова Н. Ф. (ред.) Криминология // Москва, Московский университет, 1994. С. 117.
[32] Andriulis V.Nusikaltimų prevencijos patirtis Lietuvoje. – Vilnius: Justitia. 2000 m. P 41.

Pagal šaltinį nusikalstamumo priežastys ir aplinkybės skirstomos į išorines ir vidines. Išorinės – tai tokie reiškiniai ir procesai, kurie kyla iš užsienio šalių. Vidinės – tai visuomenės trūkumai socialinėje – ekonominėje, ideologinėje, kultūrinėje – auklėjamoje ir kitose visuomeninio gyvenimo sferose. Jie yra dažnai susiję su socialinės pažangos sunkumais, tačiau kur kas lengviau pašalinami negu išorinės priežastys.

2. 2. Turtinis nusikalstamumas

Grįžtant prie darbo temos, apžvelgsime turtinių nusikaltimų mastą. Turtiniai nusikaltimai sudaro nemažą registruotų nusikaltimų dalį ne tik Lietuvoje, bet ir daugumoje pasaulio šalių (apie 80%). VRM duomenimis, per 10 šių metų mėnesių užregistruota per 7,7 tūkst. vagysčių, įsibraunant į gyvenamas patalpas. Tik trečdalis šių nusikaltinimų išaiškinama. VRM sociologiniai tyrimai liudija, kad daugiau kaip pusei apklaustų gyventojų didžiausią nerimą kelia vagystės iš butų. Kas antras gyventojas mano, kad iš bet kokio turto labiausiai jam rūpi buto arba namo apsauga.

Nusikaltėliai ekonominiu sunkmečiu klesti. Apie tai byloja statistika. Kad ir kokia „sausa“ ji būtų, bet 13,4 proc. išaugęs nusikaltimų skaičius verčia susirūpinti daugelį: policijos atstovus, draudimo įmones, eilinius nuo ilgapirščių nukenčiančius Lietuvos gyventojus Šiuo metu Lietuvos įkalinimo įstaigose kali apie 7-8 tūkstančiai kalinių. Pagal šį skaičių Lietuva atsiduria tarp pirmaujančių Europos Sąjungoje šalių. Teisės instituto direktorius Algimantas Čepas pažymi, kad taip yra dėl Lietuvos baudžiamosios politikos griežtumo. Pasak jo, nesame nusikaltėlių tauta, tik šalyje labai sureikšminti turtiniai nusikaltimai. Jis pastebi, kad dauguma įkalintų žmonių bausti ne už nužudymus, o turtinius nusikaltimus. Kažkodėl pas mus turtas sureikšmintas tiek, kad pateisina bet kokius suvaržymus žmonėms, padariusiems turtinius nusikaltimus.

„Turtinis nusikalstamumas – nusikalstamų veikų, padaromų siekiant neteisėtai užvaldyti ar įgyti svetimą turtą, visuma.[33] Pagal Lietuvos Respublikos Baudžiamąjį kodeksą nusikaltimai ir baudžiamieji nusižengimai nuosavybei, turtinėms teisėms ir turtiniams interesams sudaro atskirą skyrių ir apima tokias nusikalstamas veikas:

- Vagystė *(LR BK 178 str.)*;
- Neteisėtas naudojimasis energija ir ryšių paslaugomis *(LR BK 179 str.)*;
- Plėšimas *(LR BK 180 str.)*;
- Turto prievartavimas *(LR BK 181 str.)*;
- Sukčiavimas *(LR BK 182 str.)*;
- Turto pasisavinimas *(LR BK 183 str.)*;
- Turto iššvaistymas *(LR BK 184str.)*
- Radinio pasisavinimas *(LR BK 185 str.)*;

[33]Drakšienė A., Michailovič I. Kriminologijos žinynas // Eugrimas, 2008. P. 147.

- Turtinės žalos padarymas apgaule *(LR BK 186 str.)*;
- Turto sunaikinimas ar sugadinimas *(LR BK 187 str.)*;
- Turto sunaikinimas ar sugadinimas dėl neatsargumo *(LR BK 188 str.)*;
- Nusikalstamu būdu gauto turto įgijimas arba realizavimas *(LR BK 189 str.);*
- Turto vertės išaiškinimas *(LR BK 190 str.)*.

Turtiniam nusikaltimui būdinga:

- Aukšti bendro ir specialaus recidyvo rodikliai;
- Didelė grupinių nusikaltimų lyginamoji dalis;
- Daugumos šiuos nusikaltimus darančių asmenų kriminalinė specializacija ir kriminalinis profesionalumas.[34]
- Pagal nusikaltimo padarymo būdą, turtinius nusikaltimus galima skirstyti į keletą grupių:
- Slaptai daromus nusikaltimus (paprastai tai yra vagystės);
- Nusikaltimus, susijusius su fiziniu ar psichiniu smurtu prieš nukentėjusįjį (atvirai daromos vagystės, plėšimai, turto prievartavimai);
- Nusikaltimus, padaromus apgaule (sukčiavimai);
- Patikėto ar kaltininko žinioje buvusio turto pasisavinimas ir iššvaistymas.[35]

Kalbant apie nusikaltimų skaičių, ryškiai išsiskiria vagysčių skaičius.

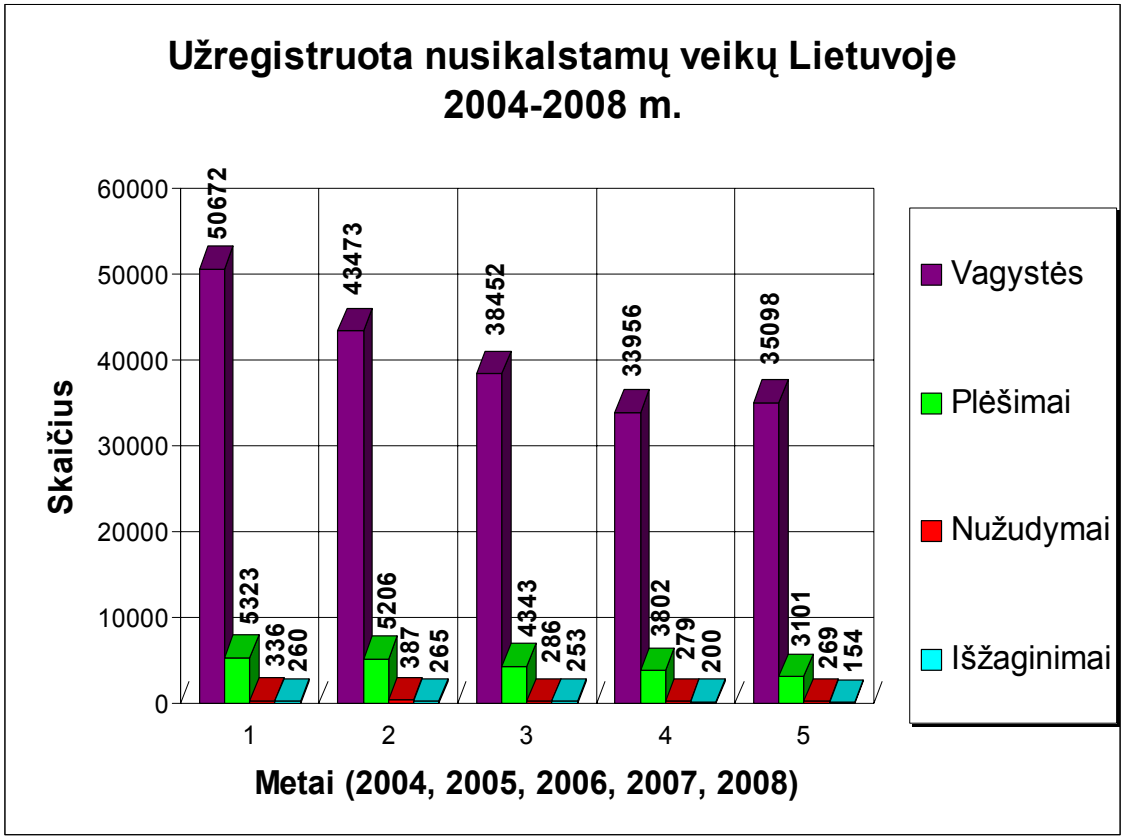
1-oje lentelėje pateikti penkerių metų statistiniai duomenys apie registruotų nusikalstamų veikų skaičių Lietuvoje (žr. 1 pav.). 2-oje lentelėje pateikti penkerių metų statistiniai duomenys apie registruotų nusikalstamų veikų skaičių Vilniaus apskrityje (žr. 2, 3 pav.).

Iš pateiktų duomenų 1-oje ir 2-oje lentelėse matyti, jog didžiausią nusikalstamų veikų dalį sudaro vagystės. 1-oje lentelėje pateikti duomenys daromų nusikalstamų veikų bendrai, t.y. turtiniai nusikaltimai, nusikaltimai žmogaus gyvybei ir sveikatai bei nusikaltimai seksualinio apsisprendimo laisvei, tai skirtingų kategorijų nusikaltimai ir aiškiai matyti, kad visgi iš visų nusikalstamų veikų vagysčių yra padaroma ženkliai daugiau nei kitų nusikalstamų veikų.

2-oje lentelėje pateikti duomenys apie nusikalstamas veikas, tačiau išskaidant detaliau, atsižvelgiant į vagystės pobūdį. Akivaizdu, kad vagystės yra dažniausiai daromi nusikaltimai, todėl aktualu vykdyti ne tik jų išaiškinimus, bet ir prevenciją.

[34]Drakšienė A., Michailovič I. Kriminologijos žinynas // Eugrimas, 2008. P 148.
[35] Ten pat. P 150.

Nusikalstamų veikų statistika Lietuvoje 2004 – 2008 metais

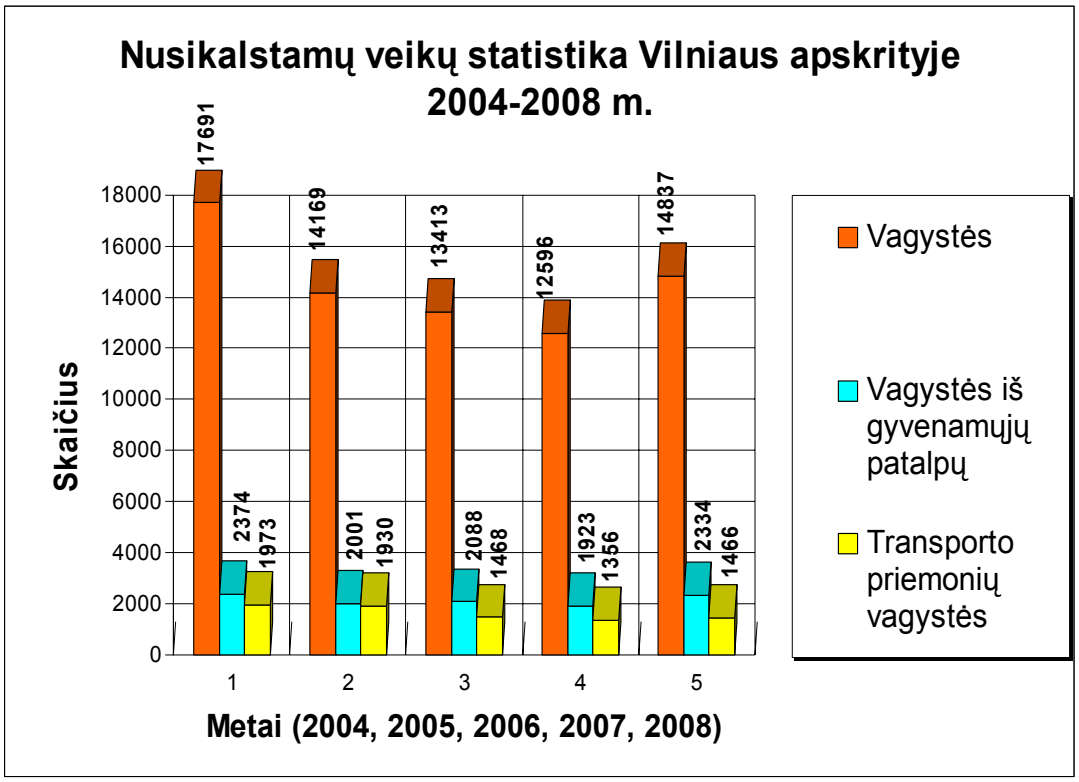

1 pav.[36]

1 lentelė. Užregistruota nusikalstamų veikų Lietuvoje 2004 – 2008 m.[37]

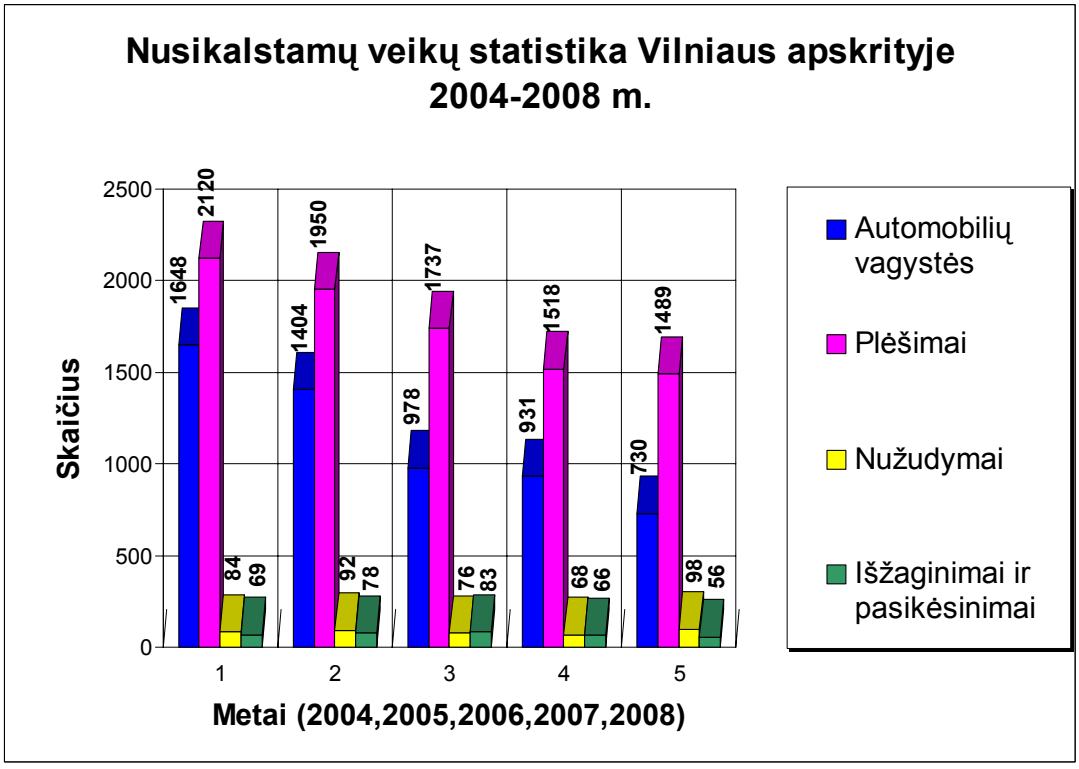
	2004	2005	2006	2007	2008
Vagystės	50672	43473	38452	33956	35098
Plėšimai	5323	5206	4343	3802	3101
Nužudymai	336	387	286	279	269
Iššaginimai	260	265	253	200	154

[36] Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro interneto svetainė http://www.nplc.lt; prisijungimo laikas 2009-11-06.
[37] Ten pat.

Nusikalstamų veikų statistika Vilniaus apskrityje 2004 – 2008 metais

2 pav.[38]

3 pav.[39]

[38] Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro interneto svetainė http://www.nplc.lt; prisijungimo laikas 2009-11-06.

2 lentelė. Užregistruota nusikalstamų veikų Vilniaus apskrityje.[40]

	2004	2005	2006	2007	2008
Vagystės	17691	14169	13413	12596	14837
Vagystės iš gyvenamųjų patalų	2374	2001	2088	1923	2334
Transporto priemonių vagystės	1973	1930	1468	1356	1466
Automobilių vagystės	1648	1404	978	931	730
Plėšimai	2120	1950	1737	1518	1489
Nužudymai	84	92	76	68	98
Iššaginimai ir pasikėsinimai	69	78	83	66	56

Profesorius V. Justickis teigia, „jog baudžiamieji įstatymai, apsaugantys privačios nuosavybės teisinį institutą, yra tik dalis įvairiausių teisinių (konstitucinių, civilinių, administracinių), dorovinių, estetinių, religinių paprotinių normų, užtikrinančių nuosavybės teisę. Visų jų reikšmė ir santykis gana skirtingi ir priklauso nuo socialinės struktūros, tradicijų bei daugelio kitų dalykų. Lietuvoje veikiančiame baudžiamajame įstatyme nusikaltimai nuosavybei sudaro atskirą skyrių. Tačiau visi jie veikia toli gražu ne vienodai. Didžiąją dalį visų nusikaltimų nuosavybei sudaro vagystės. Štai dėl ko iš visų nusikaltimų nuosavybei daugiausiai nagrinėjamos būtent vagystės“.[41]

Visame pasaulyje vagystės – labiausiai paplitęs nusikaltimas. Jos sudaro didžiausią nusikaltimų dalį. Dažniausiai daromos nusikalstamos veikos yra vagystės. Vagystės, kaip ir kitos nusikalstamos veikos nuosavybei, paplito kartu su nuosavybe. „Vagystė visais laikais vertinama gana nevienareikšmiškai. Viena vertus, ji visada buvo laikoma mažiau pavojingu nusikaltimu negu, sakykime, nužudymas ar sunkus kūno sužalojimas. Kita vertus, ji visada buvo laikoma gana sunkiu nusikaltimu, nes įstatymo leidėjas už vagystę numatydavo mirties bausmę arba kūno sužalojimą“.[42]

V. Justickis nusikalstamų veikų nuosavybei (ypač vagysčių) skaičiaus Lietuvoje stabilizavimąsi sieja su pačių turto savininkų „gynyba nuo vagysčių“, sustiprėjusiu visuomenės pasipriešinimu vagims bei mokėjimu nuo jų apsiginti. Anot jo, „masiškai įrengiamos šarvuotos durys, signalizacijos verslo ir technikos plėtros, privati ir valstybinė apsauga“ – tai priežastys, kurios negalėjo nepadaryti vagysčių šiek tiek mažiau gundančia nusikalstama veika. Dėl to mažėja

[39] Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro interneto svetainė http://www.nplc.lt; prisijungimo laikas 2009-11-06.
[40] VRM Informatikos ir ryšių departamento interneto svetainė http://www.vrm.lt; prisijungimo laikas 2009-11-06.
[41] Justickis V. Kriminologija I // Lietuvos teisės universitetas, Vilnius 2001. P. 397.
[42] Ten pat P. 398.

(ar bent nedidėja) „tinkamos vogti“ nuosavybės.[43] Visas šis procesas vyksta mažėjant pasitikėjimui kriminaline justicija. Vis daugiau žmonių patys stengiasi užtikrinti savo turto apsaugą. Tai gali būti vertinama kaip teigiamas reiškinys, turintis lemiamos reikšmės prevencinės veiklos aktyvumui, piliečių bendradarbiavimo su policija gerėjimui, kovos su nuosavybės teisės pažeidimais plėtrai.[44]

V. Justickis vadovėlyje „Kriminologija I“ pateikia informaciją, jog, pvz.: „1998 m. buvo išaiškinta 9615 asmenų, įvykdžiusių vagystes. Iš jų dirbančių – 470 (t.y. 4,9 % visų vagystes padariusių asmenų). Didžioji dalis vagystes padariusių dirbančių asmenų – darbininkai (t.y. 88,7 % visų vagystes padariusių asmenų). Kaime padaroma beveik tiek pat nusikaltimų, kiek ir mieste. Bet ūkininkų nusikaltimai sudaro tik nedidelę jų dalį. Daugiausiai vagia nedirbantys ir nesimokantys asmenys. 1998 m. tokie asmenys sudarė 80,3 % visų vagių. Nedirbančių, nesimokančių dalis tarp visų gyventojų yra nedidelė, bet tokie žmonės sudaro didelę nusikaltėlių dalį. Tai yra socialinė grupė, kurią sudaro tik 8 % visų gyventojų, tačiau jie sudaro 80 % visų vagių“. V. Justickis daro išvadą, kad Lietuvoje „užimtumas ir susilaikymas nuo vagysčių – glaudžiai susiję dalykai. Darbo neturintį žmogų aplinkybės verčia daryti nusikaltimus. Tačiau nedarbas daugeliui žmonių tikriausiai turi didelę dorovinę reikšmę. Jie jaučiasi laisvesni nuo įsipareigojimų visuomenei. Jeigu žmogus neteko darbo ir visuomenė nenorėjo arba negalėjo jam padėti, tai ir jis gali nesilaikyti jos įstatymų. Pagaliau tie žmonės ne tik neteko darbo ir ne tik padarė nusikaltimą, bet ir „įkliuvo“. Taigi socialiniu požiūriu tai „silpni žmonės“, kuriems dabartinėmis sąlygomis sunkiau negu kitiems nuslėpti nusikaltimą bei apsiginti nuo kaltinimo“.[45]

Svarbu paminėti, kad nemaža dalis asmenų, vykdydami vagystes, buvo apsvaigę nuo alkoholio arba tai darė su grupe asmenų. Kaip pastebi V. Justickis, tai liudija, kad tokiems nusikaltimams nemažą reikšmę turi atsitiktinumas: „Ir grupė (kai nusikaltimas daromas kartu su kitais ir mažiau kankina sąžinė), ir alkoholis padėjo bent daliai žmonių įveikti dorovines problemas ir baimę bei paskatino nusikalsti“.[46]

Taip pat V. Justickis atkreipia dėmesį į tai, kad „vagystei būdingas gana aukštas recidyvizmo lygis. 35,3 % išaiškintų asmenų jau anksčiau darė nusikaltimus. Pažymėtina, kad iš recidyvistų tik 6,3 % padaro nusikaltimus su grupe. Kitiems grupė jau nereikalinga. Tačiau tai gali būti aiškinama ir kitaip: daugiau kaip pusė ne tik linkę pakartotinai daryti nusikaltimus, bet ir pakartotinai „įkliūti“. Kitaip tariant, nemaža dalis nesugeba išmokti vogti „saugiai“.[47]

[43] Ten pat P. 399.
[44] Drakšienė A., Michailovič I. Kriminologijos žinynas // Eugrimas, 2008. P. 148.
[45] Justickis V. Kriminologija I // Lietuvos teisės universitetas, Vilnius 2001. P. 401.
[46] Ten pat. P 403.
[47] Ten pat. P 407.

3. NUSIKALSTAMUMO PREVENCIJA

Kaip matyti, vagystės yra vienas aktualiausių ir dažniausių nusikaltimų, todėl svarbu vykdyti jų prevenciją. Nusikalstamumo bei jo prevencijos problema aktuali visoms valstybėms, visoms visuomenėms – nusikalstamumo apraiškos bei nusikalstamumo lygis čia neturi reikšmės. Tačiau kasdieniame nusikalstamumo prevencijos darbe, ypač pagrindžiant nusikalstamumo prevencijos aktualumą, akcentuojama (sureikšminama) bendra kriminogeninė padėtis. Ypač jeigu ji yra gana sudėtinga, jeigu registruotas nusikalstamumas didėja. Susidaro įspūdis, kad jei kriminogeninė padėtis nebūtų sudėtinga, tai ir nusikalstamumo prevencijos problemos nebūtų svarbios. Ir Lietuvoje nusikalstamumo prevencijos problemų aktualumas ir būtinumas pirmiausia grindžiamas aukštu nusikalstamumo lygiu. Registruotas nusikalstamumas Lietuvoje nuo pokario pradžios iki šių dienų padidėjo maždaug šešis kartus. Tačiau reikia turėti galvoje, kad per šį laikotarpį keitėsi bendra socialinė padėtis Šalis atgavo nepriklausomybę, atkūrė demokratinę respubliką, socialistinė ekonomika baigiama keisti rinkos ekonomika.[48]

Lietuvos Respublikos Seimas 2003 m. kovo 20 d. patvirtino Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programą.[49] Atsižvelgiant į kriminogeninę padėtį Lietuvoje ir įgyvendinant nusikaltimų prevencijos ir kontrolės politiką bei principus, išskiriamos prioritetinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės kryptys:

1. smurtinių nusikaltimų prevencija ir kontrolė;
2. turtinių nusikaltimų prevencija ir kontrolė;
3. nusikaltimų, daromų viešosiose vietose, prevencija ir kontrolė;
4. organizuoto nusikalstamumo prevencija ir kontrolė;
5. prekybos žmonėmis prevencija ir kontrolė;
6. nelegalios migracijos prevencija ir kontrolė;
7. nelegalios prekybos ginklais prevencija ir kontrolė;
8. korupcijos prevencija ir kontrolė;
9. ekonominių ir finansinių nusikaltimų prevencija ir kontrolė;
10. nusikaltimų, susijusių su narkotikais, prevencija ir kontrolė;
11. vaikų ir jaunimo nusikalstamumo prevencija ir kontrolė.

„Nacionalinėje nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programoje kalbant apie turtinius nusikaltimus pabrėžiama, jog turtiniai nusikaltimai sudaro didžiąją visų užregistruotų nusikaltimų dalį, o jų dinamika iš esmės lemia bendrą kriminogeninę situaciją valstybėje. Šiais nusikaltimais

[48] Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2003, T. 42(34). P. 102.
[49] Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro interneto svetainė http://www.nplc.lt; prisijungimo laikas 2009-11-06.

valstybės mastu padaroma itin didelė turtinė, o kartu ir socialinė žala, todėl jų prevencija ir kontrolė yra prioritetinė kryptis. Jai keliami šie uždaviniai:

1. diferencijuoti prevencijos ir kontrolės priemones atsižvelgiant į tai, kad turtiniai nusikaltimai skiriasi savo pobūdžiu, žalos dydžiu, vykdomi dėl skirtingų priežasčių – nuo smulkių vagysčių iš skurdo iki organizuoto nusikalstamo verslo;
2. daugiau informuoti visuomenę, kaip apsaugoti savo būstą ir kitą turtą, teikti jai informaciją apie dažno nusikalstamo kėsinimosi objektus, nusikalstamos veiklos būdus;
3. skatinti visuomenę, įstaigas, įmones, kitas potencialias nusikaltimų aukas pagal galimybes imtis visų įmanomų savo turto apsaugos priemonių;
4. stiprinti teisėsaugos institucijų ir visuomenės ryšius, skatinti visuomenės bendradarbiavimą su teisėsauga ir tarp atskirų visuomenės narių, bendruomenių, organizacijų, specializuotų organizacijų ar įmonių;
5. atsižvelgiant į tai, kad turtiniais nusikaltimais padaromą žalą įmanoma kompensuoti, sukurti mechanizmą, užtikrinantį, kad kaltininkas atlygintų dėl jo nusikalstamos veikos atsiradusią turtinę žalą;
6. teisėsaugos institucijoms tobulinti informacinę-analitinę veiklą, atitinkamai organizuoti ir tobulinti prevencijos ir kontrolės veiklą;
7. tobulinti ir kurti teisės bazę, būtiną veiksmingai turtinių nusikaltimų prevencijai ir kontrolei užtikrinti;
8. nustatyti ir prireikus tobulinti nusikaltimų prevencijos reikalavimus planuojant teritorijas, projektuojant statybos objektus, inžinerinius techninius įrengimus;
9. skatinti mokslinio tyrimo veiklą ieškant naujų turto apsaugos būdų ir metodų, pagal galimybes remti jų diegimą.

Lietuvoje kriminologinių problemų aktualumo negalime nuneigti, tačiau neteisinga manyti, kad jeigu registruotas nusikalstamumas nedidėtų, tai kriminologinė problematika, tarkime, nusikalstamumo prevencijos problema, nebūtų svarbi. Kriminologinių problemų nagrinėjimas ir jų sprendimo būdų paieška – visuomet aktualus dalykas, nesvarbu, kokia yra nusikalstamumo tendencijų raida, t.y. nusikalstamumas didėja ar mažėja. Tik nuosekliai nagrinėjant ir sprendžiant kriminologines problemas tikėtina, kad bus efektyviau sprendžiamos nusikalstamumo prevencijos problemos. Taigi kriminologinė problema yra permanentiškai aktuali, gali keistis tik aktualumo kryptingumas, t.y. gali būti išskiriami tam tikri jo akcentai“.[50]

Užsienio demokratinėse šalyse gyventojai, saugodami savo pačių turtą gyvenamojoje teritorijoje, kuria saugios kaimynystės (stebėjimo) grupes, dirbančias tiesioginį nusikaltimų

[50] Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2003, T. 42(34). P. 103.

užkardymo darbą. Šiuo atveju jie kartu su teisėsaugos institucijomis atlieka ir nusikaltimų prevenciją. Tik teisėsaugos institucijos, vykdydamos joms priskirtas funkcijas, tam tikrais atvejais gali naudoti prievartą, o gyventojų grupės, atlikdamos nusikaltimų užkardymo darbą, neturi jokių valdinių įgaliojimų, veikia nepažeisdamos žmogaus teisių, arba, kitaip sakant, naudojasi individo žmogaus teisėmis neįgydamos jokių privilegijų. Jeigu reikalinga prievarta, gyventojai informuoja policiją, tačiau patys prievartos naudoti neturi teisės.[51]

Nusikalstamumo prevencija grindžiama teisėtumo, pagrįstumo ir operatyvumo principais, trumpalaikių ir ilgalaikių tikslų derinimo būdu, taktinių ir strateginių tikslų derinimo būdu. Trumpalaikės priemonės negali būti rezultatyvios, reikalinga nuosekli socialinė ir individo lygmens prevencinė veikla siekiant strateginių nusikalstamumo paplitimo mažinimo tikslų.[52]

Be pačių gyventojų siekimo užtikrinti savo turto saugumą, visų pirma tiesiogiai tokią funkciją atlieka įvairios saugos tarnybos, dauguma jų yra privačios, tačiau asmens turto apsaugos galimybes teikia Viešosios policijos Apsaugos tarnyba, apie kurią pakalbėsime plačiau.

[51] Ten pat. P. 104.
[52] Ten pat. P. 105.

4. VALSTYBINĖS IR PRIVAČIŲ SAUGOS TARNYBŲ SAMPRATA IR VEIKLA

4. 1. Policijos sistema, uždaviniai ir funkcijos

Policija – asmens, visuomenės saugumą bei viešąją tvarką užtikrinanti policijos įstaigų ir pareigūnų visuma. „Policija - tokia pat sena institucija kaip ir pati valstybė. Kiekvienai tautai, sukūrusiai valstybę, neišvengiamai kyla būtinybė įsteigti ir ypatingą instituciją, kuri prievartos priemonėmis kovotų su teisės pažeidimais. Tokios institucijos egzistavo visose valstybėse nuo antikos laikų ir buvo šiuolaikinės policijos prototipu“.[53]

Policija paprastai yra laikoma valstybės vykdomosios valdžios „jėgos“ institucija, skirta teisėsaugos funkcijoms įgyvendinti. Dažniausiai ji yra pavaldi Vidaus reikalų ministerijai, o kai kuriose šalyse, pavyzdžiui, Švedijoje, – Teisingumo ministerijai. Iki 2000 m. Lietuvos teisės aktuose, reglamentuojančiuose policijos organizavimą ir veiklą, buvo įtvirtinta nuostata, kad policija yra vykdomoji valstybės institucija, tačiau 2000 m. spalio 17 d. priimtame Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatyme tokios nuostatos atsisakyta. Neabejotina, kad policija yra viena iš valstybės valdžios ir teisėsaugos institucijų.

1990 m. kovo 11 d. atkūrus Lietuvos Respublikos Nepriklausomybę, prasidėjo naujas Lietuvos valstybingumo, taip pat ir policijos, raidos etapas. „Teisinis pagrindas steigti Lietuvos policiją buvo 1990 m. gruodžio 11d. priimtas Lietuvos Respublikos policijos įstatymas. Vadovaujantis šiuo įstatymu milicija buvo pertvarkyta į policiją. Įstatymo 1 straipsnyje nurodoma, jog Lietuvos Respublikos policija yra teisėtvarką užtikrinanti vykdomoji valstybės valdžios institucija, veikianti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemoje, kurios uždaviniai yra nusikaltimų ir kitokių teisės pažeidimų prevencija, nusikaltimų atskleidimas ir tyrimas, viešosios tvarkos, visuomeninės rimties ir saugumo, piliečių teisių, laisvių ir turto apsauga, eismo saugumo priežiūra, neatidėliotina ir kitokia socialinė pagalba gyventojams, taip pat pagal kompetenciją aplinkos apsauga“.[54]

Naujausias Lietuvos Respublikos policijos raidos etapas susijęs su Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymo priėmimu (2000 m. spalio 17 d.). Būtent šis įstatymas dabar reglamentuoja Lietuvos policijos veiklos principus ir teisinius pagrindus, policijos uždavinius, organizacinę struktūrą ir kai kuriuos kitus klausimus.

Lietuvos policijos sistemą ir uždavinius apibrėžia Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas. Šio įstatymo 2 straipsnyje[55] policija apibrėžiama kaip asmens, visuomenės saugumą ir viešąją tvarką užtikrinanti policijos įstaigų ir pareigūnų visuma. Taip pat šis įstatymas nustato policijos

[53] Kuconis P., Nekrošius V. Teisėsaugos institucijos.- Vilnius, 2001. P 18.
[54] Ten pat. P 22.
[55] Lietuvos policijos veiklos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 90-2777.

paskirtį, uždavinius, organizacinę struktūrą, policijos pareigūnų teises, pareigas, atsakomybę. Lietuvos policijos sistemą sudaro:

1. Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau - Policijos departamentas);
2. teritorinės policijos įstaigos;
3. policijos profesinio ugdymo įstaigos;
4. specialiosios policijos įstaigos.

Policijos departamentui vadovauja policijos generalinis komisaras, kurį vidaus reikalų ministro siūlymu ir Vyriausybės teikimu penkerių metų kadencijai skiria ir atleidžia Respublikos Prezidentas. Policijos generalinis komisaras yra tiesiogiai pavaldus vidaus reikalų ministrui bei atskaitingas Respublikos Prezidentui. Policijos generaliniu komisaru gali būti ne jaunesnis kaip 35 metų asmuo, įgijęs teisės magistro kvalifikacinį laipsnį arba vienpakopį aukštąjį teisinį ar jam prilygintą išsilavinimą ir paprastai ne mažiau kaip trejus metus dirbantis vyriausiuoju ar vyresniuoju komisaru. „Policijos departamentas yra policijos įstaiga, padedanti policijos generaliniam komisarui formuoti policijos veiklos strategiją ir kontroliuoti jos įgyvendinimą, organizuoti ir įgyvendinti teritorinių policijos įstaigų valdymą. Policijos departamentą steigia Vyriausybė“.[56]

Pagrindinės Policijos departamento funkcijos numatytos Policijos veiklos įstatymo 13 straipsnyje:[57] užtikrinti departamentui priskirtų policijos uždavinių įgyvendinimą; kontroliuoti ir koordinuoti pavaldžių policijos įstaigų veiklą ir teikti joms rekomendacijas bei nurodymus; formuoti bendrą pavaldžių policijos įstaigų veiklos strategiją ir personalo politiką; užtikrinti valstybinių programų įgyvendinimą policijos įstaigose, organizuoti policijos generalinio komisaro sprendimų vykdymą ir jų kontrolę.

Teritorinės policijos įstaigos yra policijos komisariatai, vykdantys teisės aktais jiems pavestas funkcijas nustatytoje teritorijoje. Policijos komisariatai yra aukštesnės ir žemesnės pakopų. Aukštesnės pakopos policijos komisariatai steigiami apskričių komisariatuose ir užtikrina policijos uždavinių įgyvendinimą visoje apskrities teritorijoje. Šie komisariatai yra atsakingi ir atskaitingi policijos generaliniam komisarui. Žemesnės pakopos policijos komisariatai steigiami savivaldybių administraciniuose centruose atitinkamų savivaldybių teritorijai aptarnauti. Šie policijos komisariatai atskaitingi atitinkamam aukštesnės pakopos policijos komisariatui, savivaldybės merui ir savivaldybės bendruomenei. Bendru policijos komisariatui vadovaujančio policijos pareigūno ir savivaldybės mero sprendimu atskiroms savivaldybių teritorijos dalims aptarnauti gali būti steigiamos policijos nuovados. Savivaldybių teritorijos dalims aptarnauti taip pat gali būti steigiami policijos komisariatai kaip

[56] Kuconis P., Nekrošius V. Teisėsaugos institucijos.- Vilnius, 2001. P 23.
[57] Lietuvos policijos veiklos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 90-2777.

aukštesnės pakopos policijos komisariatų struktūriniai padaliniai. Policijos nuovados ir kiti padaliniai gali būti steigiami ir tam tikriems policijos uždaviniams bei funkcijoms vykdyti.

Policijos komisariatams vadovauja policijos pareigūnai, juos skiria ir atleidžia iš pareigų policijos generalinis komisaras. Policijos komisariatų vadovų kandidatūros derinamos su atitinkamos apskrities viršininku ar savivaldybės meru.

Specializuotos policijos įstaigos yra neteritoriniu principu steigiami policijos padaliniai, vykdantys teisės aktais jiems pavestas tam tikras (specialiąsias) policijos funkcijas.

Pagrindiniai policijos uždaviniai yra apibrėžti Policijos veiklos įstatymo 5 straipsnyje:[58]

- žmogaus teisių ir laisvių apsauga;
- viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimas;
- neatidėliotinos pagalbos teikimas asmenims, kai ji būtina jų fizinio ar psichinio bejėgiškumo, taip pat asmenims, nukentėjusiems nuo nusikalstamų veikų, kitų teisės pažeidimų, stichinių nelaimių ar panašių veiksnių;
- nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencija;
- nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų atskleidimas ir tyrimas;
- saugaus eismo priežiūra.

Šis policijos uždavinių sąrašas nėra išsamus, nes kiti įstatymai policijai gali nustatyti ir kitų uždavinių.

Policijos funkcijos yra policijos veiklos kryptys, išplaukiančios iš norminiuose aktuose numatytų policijos uždavinių. Policijos funkcijos buvo numatytos Lietuvos Respublikos policijos įstatymo 18-24 straipsniuose.[59] Šiuose straipsniuose buvo numatyta, kad įgyvendindama jai pavestus uždavinius, policija vykdo tokias funkcijas: atlieka nusikaltimų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją; atskleidžia ir tiria nusikaltimus; atlieka operatyvinę veiklą; saugo viešąją tvarką, visuomenės rimtį ir saugumą, piliečių teises ir laisves; atlieka valstybės sienų apsaugą; valstybės finansų apsaugą; eismo priežiūrą; teikia socialinę pagalbą gyventojams; bendradarbiauja su kitomis policijos tarnybomis. Policijos įstatymo 19 straipsnyje[60] nurodyta, jog vykdydama nusikaltimų atskleidimo ir tyrimo funkciją policija registruoja ir tikrina pareiškimus ir pranešimus apie rengiamus ir padarytus nusikaltimus; vykdo pasislėpusių įtariamųjų, kaltinamųjų, teisiamųjų, nuteistųjų ar be žinios dingusių asmenų paiešką, taip pat atlieka operatyvinius veiksmus; kvotą; vykdo tardytojų, prokuroro, teisėjo ir teismo pavedimus tiriant baudžiamąsias bylas. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymu Policijos įstatymo straipsniai, reglamentavę policijos funkcijas, buvo pripažinti netekusiais galios, tačiau pačiame Policijos veiklos įstatyme policijos funkcijos nebuvo apibrėžtos. Tai vertintina kaip šio įstatymo

[58] Lietuvos policijos veiklos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 90-2777.
[59] Ten pat. Žin. 2000, Nr. 90-2777.
[60] Lietuvos policijos veiklos įstatymas // Valstybės žinios, 2000, Nr. 90-2777.

trūkumas, kadangi būtent pagal teisės aktuose įtvirtintas funkcijas yra nustatoma institucijos vieta valstybės institucijų sistemoje ir atribojama teisėsaugos institucijų kompetencija.

Ta aplinkybė, jog Policijos veiklos įstatyme neapibrėžtos policijos funkcijos, nereiškia, kad policija nevykdo jokių funkcijų. Policijos funkcijos apibrėžiamos kituose teisės aktuose. Analizuojant kitus įstatymus bei teisės aktus būtų galima nurodyti ir kitas policijos funkcijas, tačiau, reikia manyti, kad netolimoje ateityje minėtas Policijos veiklos įstatymo trūkumas bus pašalintas ir šiame ar kitame įstatyme nurodytos visos policijos funkcijos, kurias ji įgyvendina spręsdama pavestus uždavinius.

4. 2. Viešosios policijos apsaugos tarnybos ištakos

Tarnauti Lietuvai, Įstatymui, žmogui – kilnus policijos pareigūnų pašaukimas, atsakinga jų pareiga. Svarbiausias jų darbo tikslas – rimtis Tėvynėje ir žmonių saugumas.

Viešosios policijos apsaugos tarnybos ištakos susijusios su Lietuvos nepriklausomybės paskelbimu 1918 metų vasario 16 dieną – tuomet vienas iš svarbiausių besikuriančios Lietuvos valstybės uždavinių buvo savos policijos kūrimas.

Įkūrus viešąją ir kriminalinę policiją, daugėjant darbų, atsirado būtinybė steigti naujų specializuotų policijos rūšių. Buvo įsteigta saugumo, pasienio, geležinkelių ir privatinė policija. Pastarosios padalinius leista steigti savivaldybėms, privačioms įmonėms, asmenims. Šios policijos padaliniai buvo išlaikomi iš prašytojų lėšų, o jos tarnautojai buvo vietos policijos nuovados žinioje. Privatinė policija buvo įtraukta į bendrą apskrities policijos sudėtį.

Pagrindiniai privatinės policijos uždaviniai ir funkcijos buvo saugoti bankus, įstaigas, įmones ir asmenis bei jų turtą, taip pat rinkti valstybės nustatytus mokesčius. Privatinės policijos veiklos organizavimą reglamentavo Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 1934 m. balandžio 26 d. įsakymu Nr. 32 patvirtintos Privatinei policijai organizuoti ir veikti instrukcijos.

Privatinę policiją turėjo Lietuvos komercinis bankas, Kauno žydų liaudies bankas, akcinė bendrovė „Maistas“, Kauno ligonių kasa ir kai kurios kitos įstaigos bei organizacijos.

Privatinės policijos veiklą nutraukė sovietinė okupacija. 1940 m. liepą Lietuvos policija buvo pradėta reorganizuoti į miliciją. Po Antrojo pasaulinio karo buvo sukurti nežinybinės apsaugos padaliniai, išlaikomi iš lėšų, gautų už apsaugos paslaugas.

Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, atkurti ir privatinės policijos padaliniai. Jie buvo vadinami apsaugos policijos, vėliau – Lietuvos policijos apsaugos organizavimo tarnyba ir jos padaliniais, Viešosios policijos apsaugos skyriais, šiuo metu – Viešosios policijos apsaugos tarnyba.

4. 3. Viešosios policijos apsaugos tarnybos charakteristika, struktūra ir funkcijos

Pagal Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymą, policijos sistemą sudaro Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos *(toliau – Policijos departamentas),* teritorinės policijos įstaigos, policijos profesinio ugdymo įstaigos ir specializuotos policijos įstaigos *(toliau – policijos įstaigos)*. Teritorinės policijos įstaigos yra aukštesnės ir žemesnės pakopų policijos komisariatai. Aukštesnės pakopos policijos komisariatai steigiami apskričių centruose ir užtikrina policijos uždavinių įgyvendinimą visoje apskrities teritorijoje. Žemesnės pakopos policijos komisariatai steigiami savivaldybių administraciniuose centruose atitinkamų savivaldybių teritorijai prižiūrėti. Policijos departamentas padeda policijos generaliniam komisarui organizuoti 80 policijos įstaigų (59 teritorinių policijos įstaigų ir 20 specializuotų policijos įstaigų bei 1 policijos profesinio ugdymo įstaigos) veiklos planavimą ir kontrolę, personalo valdymą ir vykdo finansinių, ūkio ir kitų išteklių paskirstymą bei panaudojimo kontrolę.

Viešosios policijos apsaugos tarnyba (toliau – Apsaugos tarnyba, steigėjas - Policijos departamentas) yra specializuota policijos įstaiga, įgyvendinanti policijos uždavinius aptarnaujamų teritorinių administracinių vienetų teritorijose, Lietuvos Respublikos teritorijoje užtikrinanti viešąją tvarką, visuomenės saugumą, žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, pagal sutartis sauganti fizinius asmenis, juridinių ir fizinių asmenų turtą.

Apsaugos tarnyba savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymu, Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutu, Lietuvos Respublikos viešojo administravimo ir valstybės tarnybos įstatymais, kitais Lietuvos Respublikos norminiais teisės aktais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Lietuvos Respublikos Seimo nutarimais, Lietuvos Respublikos Prezidento dekretais, Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimais, Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos, Apsaugos tarnybos individualaus pobūdžio teisės aktais.

Apsaugos tarnybą steigia, reorganizuoja ar likviduoja policijos generalinis komisaras.

Apsaugos tarnyba - viešasis juridinis asmuo, turintis Juridinių asmenų registro suteiktą identifikavimo kodą, sąskaitų banke, blanką ir antspaudą su Lietuvos Respublikos herbu ir savo pavadinimu „Viešosios policijos apsaugos tarnyba“.

Apsaugos tarnyba finansuojama iš Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto ir gali turėti nebiudžetinių lėšų, Lietuvos Respublikos labdaros ir paramos įstatymo nustatyta tvarka gauti paramą. Šios lėšos įgyjamos išnaudojamos teisės aktų nustatyta tvarka. Apsaugos tarnybos adresas: Didžioji g. 7, Vilnius.

Įgyvendinant policijai keliamus uždavinius, tobulinant darbo organizavimą ir vykdant policijos organizacijos reformos metmenų nuostatas, pastaraisiais metais Apsaugos tarnyboje buvo keičiamos senosios, kuriamos naujos Apsaugos tarnybos struktūros.

Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato 1991 m. birželio 10 d. įsakymu Nr. 31 a/s *Nežinybinės apsaugos skyrius* buvo reorganizuotas į *Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato viešosios policijos Apsaugos skyrių.*

Lietuvos policijos generalinio komisaro 2001 m. lapkričio 14 d. įsakymu Nr. 540 „Dėl Lietuvos policijos apsaugos organizavimo tarnybos teritorinių padalinių pavadinimų pakeitimo“ Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato viešosios policijos Apsaugos skyriaus pavadinimas buvo *pakeistas į Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato Apsaugos skyrių.*

Lietuvos policijos generalinio komisaro 2005 m. liepos 19 d. įsakymu Nr. 5-V-448 „Dėl viešosios policijos Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Utenos, Vilniaus apsaugos skyrių nuostatų ir struktūros schemų patvirtinimo“ Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato Apsaugos skyrius *buvo reorganizuotas į Viešosios policijos Vilniaus apsaugos skyrių*, kurio viena iš funkcijų tapo organizuoti, koordinuoti ir kontroliuoti visų šalies apskričių apsaugos skyrių *(toliau – Apsaugos skyriai)* veiklą.

Pažymėtina tai, kad visi Apsaugos skyriai iki 2007-12-31 buvo viešieji juridiniai asmenys, turintys biudžetinės įstaigos identifikavimo kodus, sąskaitas banke, blankus ir antspaudus su Lietuvos Respublikos herbu bei savo pavadinimu, finansuojami iš Lietuvos Respublikos biudžeto pagal Specialiųjų funkcijų vykdymo programą bei kitas programas ir turėjo atskiras išlaidų sąmatas.

Vadovaudamasis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso[61] 2.95-2.97 straipsniais, 2.99 straipsnio 1 ir 2 dalimis ir 2.101 straipsniu, Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymo[62] 12 straipsnio 2 dalies 4 punktu, Lietuvos Respublikos biudžetinių įstaigų reorganizavimo ir likvidavimo tvarka, patvirtinta Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1996 m. gegužės 10 d. nutarimu Nr. 554[63] bei įgyvendindamas Lietuvos policijos sistemos plėtros programos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Seimo 2006 m. gruodžio 21 d. nutarimu Nr. X-1010 „Dėl Lietuvos policijos sistemos plėtros programos patvirtinimo“, Lietuvos policijos sistemos plėtros programos įgyvendinimo priemonių plano, patvirtinto Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. birželio 19 d. nutarimu Nr. 606 „Dėl Lietuvos policijos sistemos plėtros programos įgyvendinimo priemonių plano patvirtinimo ir Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. balandžio 14 d. įsakymu Nr. 5-V-255 „Dėl darbo grupės policijos įstaigų valdymui ir veiklai optimizuoti sudarymo“ sudarytos darbo grupės 2007 m. balandžio 2 d. posėdžio protokolo Nr. 5-IL-146 nuostatas, Lietuvos policijos generalinis komisaras 2007 m. liepos 25 d. įsakymu Nr. 5-V-501 „Dėl viešosios policijos Alytaus, Kauno,

[61]Valstybės žinios, 2000, Nr. 74-2262.
[62]Valstybės žinios, 2000, Nr. 90-2777.
[63]Valstybės žinios, 1996, Nr. 46-1120.

Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių Utenos apsaugos skyrių reorganizavimo prijungimo prie viešosios policijos Vilniaus apsaugos skyriaus būdu plano patvirtinimo“ patvirtino reorganizacijos planą.

Vadovaujantis Lietuvos policijos generalinio komisaro 2007 m. rugpjūčio 17 d. įsakymu Nr.5-V-546 „Dėl viešosios policijos Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių ir Utenos apsaugos skyrių reorganizavimo prijungimo prie viešosios policijos Vilniaus apsaugos skyriaus būdu“, nuo 2008 m. sausio 1 d. nuspręsta reorganizuoti Viešosios policijos Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių ir Utenos apsaugos skyrius prijungimo prie Viešosios policijos Vilniaus apsaugos skyriaus būdu. Viešosios policijos Vilniaus apsaugos skyrių pervardinti į Viešosios policijos apsaugos tarnybą. Šiuo įsakymu patvirtinti Viešosios policijos apsaugos tarnybos nuostatai, Viešosios policijos apsaugos tarnybos struktūros schema (1 priedas).

Apsaugos tarnybos veikla planuojama, organizuojama ir vykdoma pagal kiekvienais metais sudaromą strateginį planą bei metinį veiklos planą. Apsaugos tarnyboje rengiamos savaitės, mėnesio darbo ataskaitos. Įgyvendinant strateginį planavimą, ypatingas dėmesys skiriamas veiklos stebėsenai. Stebėsena – tai viena iš veiklos kontrolės procedūrų, kuri, viena vertus, užtikrina strateginių tikslų pasiekimą ir programų įgyvendinimą, o kita vertus – suteikia galimybę vertinti, ar Apsaugos tarnyba tinkamai planuoja ir efektyviai panaudoja finansinius ir materialinius išteklius planuojamiems rodikliams pasiekti. Vidaus kontrolė atliekama vadovo įsakymais bei nurodymais veiklos klausimais. Personalo kontrolė vykdoma atliekant tarnybinius patikrinimus, taikant drausminio poveikio priemones. Operatyvinių pasitarimų metu skyrių vadovai atsiskaito apie atliktus darbus, įvykdytus pavedimus.

Apsaugos tarnybos valdymo struktūra organizacinė – funkcinė struktūra, jai įtvirtinti parengti organizaciniai – tvarkomieji dokumentai atitinka specializuotos policijos įstaigos nustatytą tvarką.

Apsaugos tarnybos darbas planuojamas, atsižvelgiant į žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimą, specialiųjų funkcijų vykdymą, neatidėliotinos pagalbos teikimą asmenims pagal kompetenciją, saugaus eismo priežiūrą, taip pat siekiant sukurti ir palaikyti saugią gyvenamąją aplinką, policijos paslaugų prieinamumą, kitų viešosios policijos funkcijų vykdymą, administravimo ir pagalbinių funkcijų vykdymą, informacinės, ryšių ir kitos infrastruktūros funkcionavimą bei plėtrą, personalo kvalifikacijos kėlimą ir tobulinimą.

Organizacinė Apsaugos tarnybos sąranga atitinka struktūros schemą ir etatus, patvirtintas Lietuvos policijos generalinio komisaro. Ją sudaro vadovas, du jo pavaduotojai, kuruojantys atskiras sritis, administravimo padaliniai (Finansų, Personalo, Teisės, Veiklos organizavimo, Dokumentų

valdymo skyriai), Vilniaus, Kauno, Klaipėdos, Šiaulių, Panevėžio, Alytaus, Marijampolės, Tauragės, Telšių, Utenos skyriai.

2008 m. sausio 1 d. duomenimis Apsaugos tarnyboje yra įsteigtos 665 pareigybės iš jų: valstybės tarnautojų - 41, darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, – 346 ir 278 statutiniai pareigūnai.

Apsaugos tarnyba organizuoja veiklą taip, kad būtų kuo efektyviau naudojamos lėšos bei ištekliai ir kuo mažesnėmis sąnaudomis pasiekti strateginiai veiklos tikslai. Tarnybos struktūriniai padaliniai įgyvendina Tarnybai pavestus uždavinius, remdamiesi patvirtintais kiekvieno struktūrinio padalinio nuostatais, įgyvendindami jiems pavestus uždavinius, vykdydami pavestas funkcijas ir spręsdami jų kompetencijai priklausančius klausimus.

Šiuo metu Apsaugos tarnybos pagrindiniai uždaviniai:

- vykdyti strateginių ir valstybinių objektų apsaugą;
- užtikrinti viešąją tvarką ir visuomenės saugumą, žmogaus teisių ir laisvių apsaugą;
- pagal sutartis vykdyti Lietuvos Respublikoje fizinių asmenų, juridinių ir fizinių asmenų turto apsaugą, gabenamų krovinių palydą ir apsaugą, Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatytų objektų specialiųjų reikalavimų vykdymo valstybinę priežiūrą;
- teikti neatidėliotiną pagalbą asmenims, kai ji būtina dėl jų fizinio ar psichinio bejėgiškumo, taip pat asmenims, nukentėjusiems nuo nusikalstamų veikų, kitų teisės pažeidimų, stichinių nelaimių ar panašių veiksnių;
- atlikti nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, prižiūrėti saugų eismą.

Įgyvendindama pavestus uždavinius Apsaugos tarnyba:

- užtikrina pavestų strateginių ir valstybinių objektų apsaugą;
- organizuoja ir atlieka nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, teikia socialinę pagalbą gyventojams, vykdydama jų turto apsaugą;
- vykdo fizinių asmenų, juridinių ir fizinių asmenų turto apsaugą;
- organizuoja ir vykdo mobilių objektų apsaugą;
- atlieka teisės aktų nustatytą apsauginės signalizacijos įrenginių projektavimo, diegimo, atidavimo naudoti ir naudojimo reikalavimų vykdymo valstybinę priežiūrą, taip pat apsauginės signalizacijos techninę priežiūrą;
- pagal kompetenciją formuoja asmenų ir turto apsaugos organizavimo strategiją Lietuvos Respublikoje;
- pagal sutartis lydi ir saugo per Lietuvos Respublikos teritoriją gabenamus krovinius;

- pagal sutartis vykdo inkasavimą ir pervežamų piniginių lėšų apsaugą;
- organizuoja ir vykdo Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatytų objektų specialiųjų reikalavimų vykdymo valstybinę priežiūrą;
- teikia Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau – Policijos departamentas) vadovybei pasiūlymus dėl įstatymų ir kitų teisės aktų rengimo, papildymo ar keitimo, rengia teisės aktų projektus;
- sudaro sutartis su Lietuvos Respublikos ir užsienio juridiniais ir fiziniais asmenimis;
- konsultuoja suinteresuotus juridinius ir fizinius asmenis apsaugos organizavimo ir jos tobulinimo klausimais;
- bendradarbiauja su kitomis teisėsaugos institucijomis įstatymų, kitų teisės aktų nustatyta tvarka;
- atlieka kitas įstatymų ir kitų teisės aktų nustatytas funkcijas.

Apsaugos tarnyba, įgyvendindama jai pavestus uždavinius, turi teisę:

- teikti Lietuvos policijos generaliniam komisarui pasiūlymus dėl Apsaugos tarnybos steigimo, reorganizavimo, likvidavimo, pareigūnų, kitų valstybės tarnautojų ir darbuotojų, dirbančių pagal darbo sutartis, pareigybių steigimo ar naikinimo;
- teisės aktų nustatyta tvarka gauti duomenis iš valstybės valdžios ir valdymo institucijų administruojamų registrų ir kitus duomenis, būtinus Tarnybos uždaviniams spręsti;
- dalyvauti Lietuvos standartizacijos departamento prie Lietuvos Respublikos aplinkos ministerijos Technikos komiteto TK 39 „Apsauga“, teisės aktų nustatyta tvarka vykdyti apsauginės signalizacijos įrenginių techninę priežiūrą, dalyvauti apsaugos sistemas projektuojančių ir montuojančių įmonių atestavimo komisijos darbe;
- teisės aktų nustatyta tvarka įsigyti prekių, paslaugų ir darbų, įsigyti ar išsinuomoti veiklai vykdyti reikalingas patalpas ir kitą turtą, gauti paramą;
- ginti savo interesus visose valstybės valdžios ir valdymo institucijose, teismuose ir kitose organizacijose;
- valdyti, naudoti valstybei nuosavybės teise priklausantį patikėjimo teise valdomą nekilnojamąjį, ilgalaikį ir trumpalaikį, materialųjį (nematerialųjį) turtą ir disponuoti juo.

Apsaugos tarnybos veiklą kontroliuoja ir prižiūri Lietuvos policijos generalinis komisaras, jo pavaduotojai ir kontrolės teisę turinčios valstybės institucijos jų veiklą reglamentuojančių teisės aktų nustatyta tvarka.

4. 4. Viešosios policijos apsaugos tarnyboje vykdomos programos

Lietuvos policija, vykdydama savo misiją, įgyvendindama Vyriausybės programos nuostatas bei Policijos departamento prie Vidaus reikalų ministerijos, 2007 m. vykdė 8 programas:

- teisėtvarkos užtikrinimas šalyje, policijai keliamų Europos Sąjungoje reikalavimų įgyvendinimas;
- policijos tarptautinis bendradarbiavimas ir tarptautinių įsipareigojimų vykdymas;
- policijos personalo profesinės kvalifikacijos tobulinimas;
- kovos su terorizmu programa;
- nacionalinė narkotikų kontrolės ir narkomanijos prevencijos programa;
- specialioji Kaliningrado tranzito programa;
- specialioji pereinamojo laikotarpio institucijų plėtros priemonės programa;
- specialiųjų funkcijų vykdymo programa.

Apsaugos tarnyba iš šių programų 2003-2009 vykdo tik dvi:

- teisėtvarkos užtikrinimas šalyje, policijai keliamų Europos Sąjungoje reikalavimų įgyvendinimas. Programos kodas - 01.03;
- specialiųjų funkcijų vykdymo programa. Programos kodas - 1.81 (iki 2007-12-31 - 88.1).

Programa „Teisėtvarkos užtikrinimas šalyje, policijai keliamų Europos Sąjungoje reikalavimų įgyvendinimas“ yra pagrindinė policijos vykdoma programa, pagal kurią yra finansuojamos visos teritorinės bei dalis specializuotų policijos įstaigų. Minėta programa apima 17 tikslų, kurių siekiant buvo numatyta įgyvendinti 73 uždavinius ir 218 priemonių. Nors šios programos pagrindinis tikslas - užtikrinti visuomenės saugumą ir viešąją tvarką šalyje bei saugoti asmens teises bei teisėtus interesus nuo nusikalstamų pasikėsinimų ir kitų teisės pažeidimų, įgyvendinti veiksmingą valstybės nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų kontrolės ir prevencijos politiką šalyje, tačiau Apsaugos tarnyba, kaip specializuota policijos įstaiga, vykdydama šios programos pagrindinį policijos tikslą, finansuojama iš valstybės biudžeto tik pagal vieną veiklos sektorių – „Kita pagrindinė policijos veikla“. Šio veiklos sektoriaus tikslas – pagal kompetenciją saugoti valstybės objektus.

Pagrindinis Apsaugos tarnybos šios veiklos tikslo uždavinys:

Užtikrinti teismų ir kitų svarbių valstybės objektų apsaugą:

- naudojantis techninėmis priemonėmis apsaugoti perduotus Apsaugos tarnybos apsaugai teismus ir kitus objektus;
- fizinės apsaugos postais saugoti perduotus Apsaugos tarnybos apsaugai teismus ir kitus objektus.

Apsaugos tarnyba, įgyvendindama savo misiją, pagrindines lėšas gauna vykdydama Specialiųjų funkcijų vykdymo programą. Šios programos lėšos naudojamos pagal tris veiklos sektorius, atskirai išskiriamas personalo mokymas. Minėti sektoriai yra tokie:

- viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimas bei eismo saugumo kontrolė;
- specialiosios funkcijos ir paslaugos;
- administravimas ir kita pagalbinė veikla.

Vykdant Specialiųjų funkcijų vykdymo programoje užsibrėžtus uždavinius bei numatytas priemones įgyvendinamas šis policijos veiklos strateginis tikslas: aktyvinti bendradarbiavimą su visuomene, rengti ir įgyvendinti teisės pažeidimų prevencijos programas ir priemones, gerinti policijos teikiamų paslaugų kokybę, gerinti policijos įvaizdį, didinti motyvaciją darbui policijoje.

Apsaugos tarnyba Specialiųjų funkcijų vykdymo programos lėšas naudoja įgyvendindama kiekvienam veiklos sektoriui iškeltus tikslus bei uždavinius:

- veiklos sektoriaus „Specialiosios funkcijos ir paslaugos“ tikslą – vykdyti fizinių, juridinių asmenų turto bei asmenų fizinę apsaugą ir specialiąsias funkcijas.

Uždavinius:

1. užtikrinti fizinių ir juridinių asmenų turto bei asmens apsaugą;
2. užtikrinti policijos specialiai saugomų mobilių objektų apsaugą;
3. užtikrinti transportu gabenamų krovinių palydą ir apsaugą;
4. modernizuoti Tarnybos skyrių technines apsaugos priemones.

- Personalo mokymo tikslą – užtikrinti tolygų ir nuoseklų, poreikiais grįstą personalo kvalifikacijos kėlimą bei tinkamą fizinį pasirengimą vykdyti tarnybines užduotis.

Uždavinį – koordinuoti, organizuoti bei vykdyti Viešosios policijos apsaugos tarnybos darbuotojų kvalifikacijos tobulinimą, gerinti jų profesinę kompetenciją, ugdant profesinius dalykinius policijos sistemos darbuotojų gebėjimus bei įgūdžius.

- Veiklos sektoriaus „Administravimas ir kita pagalbinė veikla“ tikslus:

– pagal kompetenciją įgyvendinti Lietuvos policijos sistemos plėtros programos įgyvendinimo priemonių planą;

– įgyvendinti naujas darbo ir valdymo formas, kad esamais darbo ištekliais ir lėšomis būtų galima efektyviau vykdyti pavestas funkcijas;

– užtikrinti tinkamą finansinę apskaitą, materialinių vertybių įgijimą, apskaitą, saugojimą bei eksploatavimą, tarnybos sąlygų laikymąsi Apsaugos Tarnyboje;

– užtikrinti teisėtumo ir drausmės laikymąsi Apsaugos tarnybos skyriuose.

Uždavinius:

1. organizuoti Viešosios policijos apsaugos tarnybos veiklą pagal sudarytą strateginį bei veiklos planus ir kontroliuoti jų įgyvendinimą;

2. pagal kompetenciją realizuoti tarnybos veiklos ir valdymo optimizavimo projektą;

3. užtikrinti vadovybės sprendimų vykdymą, konsultavimą, atstovavimą policijos įstaigai teismuose bei kitose institucijose;

4. plėtoti ir stiprinti viešuosius ir vidinius ryšius;

5. užtikrinti Tarnybos personalo neteisėtų veikų prevenciją ir atlikti personalo tarnybinių (drausminių) nusižengimų tyrimą;

6. užtikrinti tinkamą dokumentų apyvartą ir saugojimą apsaugos tarnyboje ir skyriuose;

7. užtikrinti patikimą ir nepertraukiamą telekomunikacinio, radijo ryšio, kompiuterinių ir informacinių sistemų funkcionavimą ir modernizavimą;

8. užtikrinti ūkinės finansinės veiklos vykdymą ir kontrolę.

Veiklos sektoriaus „Viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimas bei eismo saugumo kontrolė“ tikslas – užkardyti nusikaltimus, sudrausminti ir sulaikyti viešosios tvarkos bei kelių eismo taisyklių pažeidėjus – finansuojama iš Specialiųjų funkcijų vykdymo programai skirtų lėšų. Šio tikslo uždavinys – viešosios tvarkos ir turto saugumo užtikrinimas bendrais Apsaugos tarnybos skyrių ir kitų policijos įstaigų ekipažais. Pažymėtina tai, kad kitos policijos įstaigos šiam tikslui įgyvendinti finansuojamos iš valstybės biudžeto, kadangi ši veikla numatyta pagrindinėje policijos vykdomoje programoje „Teisėtvarkos užtikrinimas šalyje, policijai keliamų Europos Sąjungoje reikalavimų įgyvendinimas“. Apsaugos tarnyba šio tikslo įgyvendinimui reikalingas lėšas planuoja rengdama Specialiųjų funkcijų vykdymo programos sąmatą, t. y. turi gauti tiek pajamų teikdama mokamas turto ir asmens saugos paslaugas, kad būtų užtikrinta pagrindinė policijos, kaip nacionalinio saugumo sistemos sudedamosios dalies, paskirtis – užtikrinti asmens ir visuomenės saugumą, žmogaus teises ir laisves, palaikyti viešąją tvarką, kovoti su nusikalstamomis veikomis. Be to, šios programos sąmatoje numatomos išlaidos nemokamai saugomiems Vidaus reikalų sistemos objektams.

Be Viešosios policijos apsaugos tarnybos asmens turto apsaugą atlygintinai teikia privačios apsaugos tarnybos, keletą jų aptarsime plačiau.

4. 5. Privačios apsaugos tarnybos

Blogėjanti kriminogeninė situacija Lietuvoje, didėjantis nedarbas ir augantis nusikalstamumas lemia tai, kad ypač daugėja vagysčių iš gyvenamųjų patalpų ir tai priverčia visuomenę susimąstyti, kaip patikimai apsaugoti savo turtą.

XX a. Lietuvoje kartu su valstybine teisėtvarkos palaikymo sistema pradėjo veikti ir privati asmens, visuomenės saugumo užtikrinimo ir viešosios tvarkos apsaugos sistema. Atsirado ir aktyviai veikia šios sistemos subjektai: privačios saugos ir detektyvinės organizacijos, fizinių ir juridinių asmenų įkurtos saugos tarnybos bei jų struktūriniai padaliniai.[64]

UAB „Apsaugos komanda“

UAB ,,Apsaugos komanda“ – viena didžiausių privačių saugos tarnybų Lietuvoje, jau turinti savo tradicijas ir patirtį. Ji įkurta 1994 metų birželio 9-ąją dieną ir sėkmingai veikia jau dešimtus metus.

Tai privati saugos tarnyba, pirmoji Lietuvoje pradėjusi saugoti objektus techninėmis priemonėmis ir suveikus signalizacijai siųsti patrulines grupes.

Šiuo metu UAB ,,Apsaugos komanda“ teikia šias paslaugas:

1. techninė objektų apsauga;
2. budėjimas postuose ir teritorijose
3. fizinė asmenų apsauga;
4. ginkluota krovinių palyda;
5. inkasavimas;
6. materialinių vertybių pervežimas;
7. patruliavimas;
8. apsauga renginių metu;
9. transporto priemonių apsauga;
10. kompleksinė apsauga;
11. saugos sistemų montavimas;
12. techninė priežiūra;
13. transporto valdymas;
14. programa ,,Ekstra pagalba“;
15. konsultacijos. [65]

UAB „G4S Security“

Privati saugos tarnyba UAB ,,G4S Security“ savo veiklą Lietuvoje pradėjo 1994 m., kai buvo įkurtas UAB ,,Redenas“. 1997 m. pasikeitus akcininkams, įmonė pervadinta i UAB ,,ESS Sagos tarnybą“. 1999 m. įmonės akcijas įsigijus Falck kompanijai, įmonė pervadinta į UAB ,,Falck Security“. 2007 m. pabaigoje įmonė pakeitė juridinį pavadinimą į UAB ,,G4S Lietuva“, kuris

[64] Kalesnykas R. Privačių saugos struktūrų integravimosi į teisėtvarkos palaikymo sistemą galimybės // Jurisprudencija. 2002, Nr. 26(18). P. 72.
[65] Apsaugos tarnybos UAB ,,Apsaugos komanda“ interneto svetainė http://www.komanda.lt; prisijungimo laikas 2009-11-06.

atspindi įmonės priklausymą grupei. Daugiametį, gerai Lietuvos rinkai pažįstamą ženkle atvaizduotą sakalą pakeitė sutrumpintas grafinis grupės pavadinimas ,,G4S“.

Pagrindinės paslaugos:

1. privačių, komercinių patalpų ir teritorijų elektroninė sauga;
2. fizinė objektų ir asmenų apsauga;
3. visų rūšių apsaugos, praėjimo kontrolės, gaisro signalizacijos ir vaizdo stebėjimo sistemų projektavimas, įrengimas, priežiūra ir aptarnavimas;
4. inkasavimas, pinigų ir vertybių pervežimas, apsauga ir palyda (esant būtinybei naudojant šarvuotą autotransportą);
5. bankomatų inkasavimas;
6. pinigų tvarkymo paslaugos (pinigų perskaičiavimas, patikrinimas, rūšiavimas, pakavimas);
7. siuntų pervežimas;
8. automobilių apsauga naudojant palydovinį ryšį;
9. konsultacijos apsaugos klausimais.[66]

UAB „Trikampis žiedas“

UAB ,,Trikampis žiedas“ yra viena didžiausių privačių saugos tarnybų Lietuvoje, įsteigta 1996 m. sausio mėnesį ir licencijuota Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Skiriamas tinkamas dėmesys klientų poreikiams, mažiausiai trukdant jų verslui ar gyvenimui bei išsaugomos konfidencialios informacijos paslaptys. Saugodami klientus UAB ,,Trikampis žiedas“ vadovaujasi principu: problema turi būti ne išspręsta, o iš anksto pastebėta.

Pagrindinės paslaugos:

1. objektų apsauga postuose;
2. asmens apsauga;
3. bendrovių, įmonių vadovų, verslininkų ir jų šeimos narių asmeninė apsauga;
4. ištisą parą teikiama pagalba ir reaguojama į pavojaus signalus;
5. konferencijų, pasitarimų, sportinių bei kitų masinių renginių kompleksinė apsauga;
6. pervežamų krovinių bei piniginių lėšų ginkluota apsauga, palyda ir inkasavimas;
7. įmonių, įstaigų, organizacijų, atskirų jų patalpų bei butų apsauga telefono, radijo ryšio ir vaizdo centralizuoto stebėjimo sistemomis;
8. apsauginės ir priešgaisrinės signalizacijos bei vaizdo ir kontrolės sistemų projektavimas, įrengimas ir priežiūra;
9. apsauginės ir priešgaisrinės signalizacijos bei vaizdo ir kontrolės sistemų įrangos pardavimas;
10. komercinių paslapčių saugojimas.[67]

[66] Apsaugos tarnybos UAB ,,G4S Security“ interneto svetainė http://www.g4s.com; prisijungimo laikas 2009-11-06.

UAB „Ekskomisarų biuras“

UAB „Ekskomisarų biuras“ yra pirmoji ir didžiausia privati saugos tarnyba Lietuvoje, įsteigta 1995 m. Žinios ir sukaupta patirtis leidžia kompetentingai įvertinti klientų poreikius ir pasiūlyti kokybiškas paslaugas intelektualios saugos, fizinės saugos bei elektroninės saugos srityse. Siūlomos kokybiškos kompleksinės saugos paslaugos.

Pagrindinės paslaugos:

1. fizinė apsauga;
2. objektų apsauga;
3. asmens apsauga;
4. renginių apsauga;
5. inkasavimas ir vertybių pervežimas;
6. elektroninė apsauga.[68]

Pastaraisiais metais Lietuvoje sparčiai modernėja įvairios su turto apsauga susijusios paslaugos. Dėsninga, kad ten, kur yra paklausa, yra ir pasiūla. Šiuo metu nemažai bendrovių siūlo apsaugos paslaugas. Kaip ir kiekvienoje verslo srityje taip ir apsaugos paslaugų teikėjai skiriasi ne tik savo pajėgumais ar užimama rinkos dalimi, bet ir siūlomų paslaugų kokybe. Žmonėms besirenkantiems vieną ar kitą saugos tarnybą ir jų siūlomas paslaugas yra labai sudėtinga ir sunku pasirinkti nes siūlomos analogiškos paslaugos ir reklama visada yra tik iš geros pusės, tačiau niekur nėra skelbiami statistiniai duomenys. Kiekvienam žmogui yra aktualu ir įdomu žinoti statistinius duomenis kiek objektų saugo pasirinkta saugos tarnyba, kokia vagysčių statistika ir kitus panašius skaičius. Statistiniai duomenys turėtų būti skelbiami ir prieinami kiekvienam žmogui.

[67] Apsaugos tarnybos UAB „Trikampis žiedas“ interneto svetainė http://www.t-ziedas.lt; prisijungimo laikas 2009-11-06.
[68] Apsaugos tarnybos UAB „Ekskomisarų biuras“ interneto svetainė http://www.ekskomisaru-biuras.lt; prisijungimo laikas 2009-11-06.

5. PREVENCINĖS APSAUGOS SISTEMOS

2008 metais licencijas, leidžiančias verstis asmens ir turto sauga, turėjo 122 saugos tarnybos ir 34 saugos padaliniai. 2008 metais iš minėtų 122 saugos tarnybų 18 saugos tarnybų veiklos nevykdė. Iš 34 saugos padalinių 3 asmens ir turto saugos taip pat nevykdė.[69]

Saugos sistemų rinka ir draudimo agentūros Lietuvoje šiuo metu žengia į naują etapą. Apsaugos sistemos aktyvėja ir profesionalėja. Jos įrengiamos didelėse gamyklose, stambiose įmonėse, prestižinėse parduotuvėse, individualiuose gyvenamuosiuose namuose ir netgi butuose. Apsaugos sistemą sudaro:

1. sienos, durys, užraktai, langai;
2. jutikliai, aptinkantys įsilaužimą;
3. signalizacijos valdymo pultas;
4. aliarmo signalo kelias nuo signalizacijos valdymo pulto iki apsaugos posto;
5. apsaugos budėtojų atvykimo operatyvumas.

Deja, Lietuvoje dar neišnykusi tendencija turto apsauga pasirūpinti tik po įvykdyto nusikaltimo – vagystės. Efektyvesnis šios problemos sprendimas ryškėja tik paskutiniais metais, nors dar vis labai pamažu. Saugumui užtikrinti siūlomos įvairios apsaugos galimybės, apžvelgsime keletą jų.

Vaizdo stebėjimo sistemos

Vaizdo stebėjimo sistemos – tai bene sparčiausiai plintanti apsaugos sistemų sritis. Vaizdo kontrolės sistemos įrengiamos tuose objektuose, kur yra būtina vizuali informacija apie įvykius, vykstančius saugomuose objektuose. Firmos siūlo garsių firmų WATEC, COMPUTAR, SHARP, SONY, HI-TEC įrangą. Platus kamerų, objektyvų, laikiklių, gaubtų, monitorių, vaizdo magnetofonų, vaizdo perjungiklių, kvadratorių ir multipleksų pasirinkimas leidžia įrengti įvairiausiais vaizdo sistemas, tinkančias ne tik mažiems biurams, gyvenamiems namams, bet ir dideliems sandėliams, pramoniniams objektams bei bankams stebėti. Tinkamai suprojektavus šią įrangą galima stebėti ir fiksuoti įvykius pačiose patalpose ir lauke, technologinius procesus, automobilių srautus.

Aukšto apsaugos lygio objektuose naudojamos valdomos vaizdo kameros su skaitmeniniu vaizdo apdorojimu ir su valdomo židinio nuotolio objektyvais, įvairių tipų judančios kameros, matriciniai kamerų perjungikliai, skaitmeninė įrašymo technika, šviesolaidinė vaizdo perdavimo įranga ir visos kitos įmanomos technologinės naujovės. Specializuota programinė įranga leidžia valdyti visą vaizdo kontrolės sistemą kompiuteriu.

[69] Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos viešosios policijos valdyba. Pažyma apie saugos tarnybas, saugos padalinius. Vilnius. 2009-03-09.

Apsaugos sistemos

Tai nesudėtingos apsaugos sistemos, kurioms naudojamos nedidelės centralės bei klasikiniai magnetai, infraraudonųjų spindulių ir stiklo dūžio jutikliai.

Centralės – valdo visos apsaugos sistemos darbą ir reaguoja, praneša į centralizuotus apsaugos pultus apie pažeidimus. Gali būti tobulinama – praplečiant apsaugos segmentų spindulių skaičių. Galimas skirtingas vartotojų skaičius, t.y. kiekvienas vartotojas turi atskirą kodą.

Siųstuvai – naudojami, kai saugomose patalpose nėra telefoninio ryšio.

Judesio jutikliai – davikliai, reaguojantys į judesius saugojamoje patalpoje ir informuojantys centralę apie savo būseną. Naudojami įvairių technologijų: pasyviniai infraraudonojo spinduliavimo, mikrobanginiai ir kiti. Jeigu patalpose laikomi naminiai gyvūnai – statomi davikliai, nereaguojantys į juos.

Stiklo dūžio jutikliai – davikliai, reaguojantys į dūžtančio stiklo garsą (aukšto dažnio garsus) saugomoje patalpoje.

Paprastai objektuose įrengiami apsaugos sistemos komponentai gali patikimai dirbti ir lauko sąlygomis, esant įvairioms temperatūroms, turi savo maitinimo šaltinius, taip pat apsaugoti nuo sabotažo.

Priešgaisrinės sistemos

Klasikines priešgaisrines sistemas sudaro reaguojantys elementai – priešgaisriniai jutikliai ir sistemos kontrolės bei valdymo įrenginiai. Priešgaisriniai jutikliai būna temperatūriniai arba dūminiai. Temperatūriniai jutikliai būna fiksuotos suveikimo temperatūros arba temperatūros pokyčio. Įvairių konstrukcijų fiksuotos temperatūros jutikliai turi temperatūrai jautrų elementą, kuris perduoda pavojaus signalą, kai nustatyta temperatūra yra viršijama. Priklausomai nuo patalpų reikalavimų ir vartotojų poreikių parenkami atitinkamos suveikimo temperatūros jutikliai. Fiksuotos temperatūros priešgaisriniai jutikliai daugiausia naudojami ten, kur negalimas dūminių jutiklių panaudojimas ir galimi žymūs temperatūros svyravimai.

Dūminiai jutikliai yra pranašesni už temperatūrinius, nes fiksuoja gaisrą pačioje pradinėje stadijoje, kai liepsnos dar nebūna, o vyksta tik smilkimas ar pradinis degimas.

Pagal veikimo principą dūminiai jutikliai būna jonizaciniai arba optiniai. Jonizaciniai priešgaisriniai jutikliai turi jonizacinę kamerą, kurioje fiksuojama degimo produktų koncentracija. Viršijus nustatytą koncentracijos ribą, jutiklis išduoda pavojaus signalą.

Kai technologiniai procesai ar kitos patalpų ypatybės neleidžia naudoti jonizacinių jutiklių, naudojami optiniai priešgaisriniai jutikliai. Jie yra žymiai pranašesni ir tuo atveju, jei galintis kilti gaisras būtų didelio dūmingumo. Jų veikimo principas – infraraudonos šviesos išbarstymas.

Didelėms patalpoms apsaugoti dažnai naudojami priešgaisriniai infraraudonųjų spindulių barjerai. Specializuotiems objektams apsaugoti dar naudojami dujų nuotėkio, liepsnos fiksavimo ar linijiniai temperatūros jutikliai.

Modernios priešgaisrinės sistemos jungiamos prie personalinių kompiuterių.

Judėjimo / praėjimo kontrolės sistemos

Daugelis firmų ir kompanijų susiduria su nesankcionuoto patekimo į kontroliuojamas patalpas problema. Turto apsaugos paslaugas teikiančios įmonės siūlo įeigos kontrolės sistemą, kuri užtikrintų darbuotojų, lankytojų, transporto priemonių, krovinių ir vertybių judėjimo kontrolę objekte.

Magnetinių kortelių skaitytuvai su klaviatūra – gali būti jungiama taip, kad kontroliuotų vienas duris arba tam tikrą zoną. Tai optimalus sprendimas norint kontroliuoti patekimą bei išėjimą iš patalpų. Šių sistemų pagalba galima suformuoti skirtingus saugumo lygius, t.y. patekti į tam tikras patalpas tik atitinkamu laiku ir tik šią teisę turintiems asmenims.

Sistemos operatorius gali nustatyti išvedamą informaciją į monitorių pagal poreikius.

Telefonspynių sistemos

Telefonspynės – labiausiai taikoma daugiabučiuose namuose sistema. Apsaugo nuo nepageidaujamų asmenų apsilankymo laiptinėse, ryškiai padidina name gyvenančių žmonių savisaugos jausmą. Pakėlus ragelio ir atsiliepus galima išsiaiškinti, kas nori patekti į vidų, o vieno mygtuko paspaudimu turėti galimybę įleisti žmogų į vidų.

Biuruose telefonspynės montuojamos su vaizdo kameromis.

Kompleksinė apsauga

Efektyviausias saugumas pasiekiamas, kai sprendimas yra kompleksiškas, kryptingas, tikslus, operatyvus, atitinkantis poreikius ir pasiekiantis tikslą.

Kompleksinės apsaugos sprendimų metu objektyviai nustatomos ir įvertinamos grėsmės objektui, esamas objekto apsaugos lygis, nustatomas tikslingas ir reikalingas apsaugos lygis, numatomas būtinas kiekis ir kokybė organizacinių ir techninių priemonių apsaugos būklei pagerinti ir šių priemonių įdiegimo etapai. Toliau apsaugos tarnybos vykdo turto apsaugą pagal kompleksinį sprendimą bei užtikrina objekto reikiamo apsaugos lygio palaikymą.

6. TYRIMAS „5-IŲ APSAUGOS TARNYBŲ VEIKLOS EFEKTYVUMAS 2004-2008 METAIS“

Nagrinėjant pasirinktą darbo temą buvo atliktas tyrimas, kurio metu lyginami 5-erių metų pasirinktų apsaugos tarnybų veiklos duomenys pasirinktais šiais aspektais:

1. saugomų objektų skaičius;
2. pasikėsinimų skaičius;
3. užkardytų vagysčių skaičius;
4. įvykdytų vagysčių skaičius iš saugomų objektų;
5. sulaikytų įtariamųjų skaičius.

Tyrimui atlikti pasirinktos penkios didžiausios apsaugos tarnybos:

1. Viešosios policijos apsaugos tarnyba;
2. UAB „Apsaugos komanda“
3. UAB „G4S Security“;
4. UAB „Trikampis žiedas“;
5. UAB „Ekskomisarų biuras“.

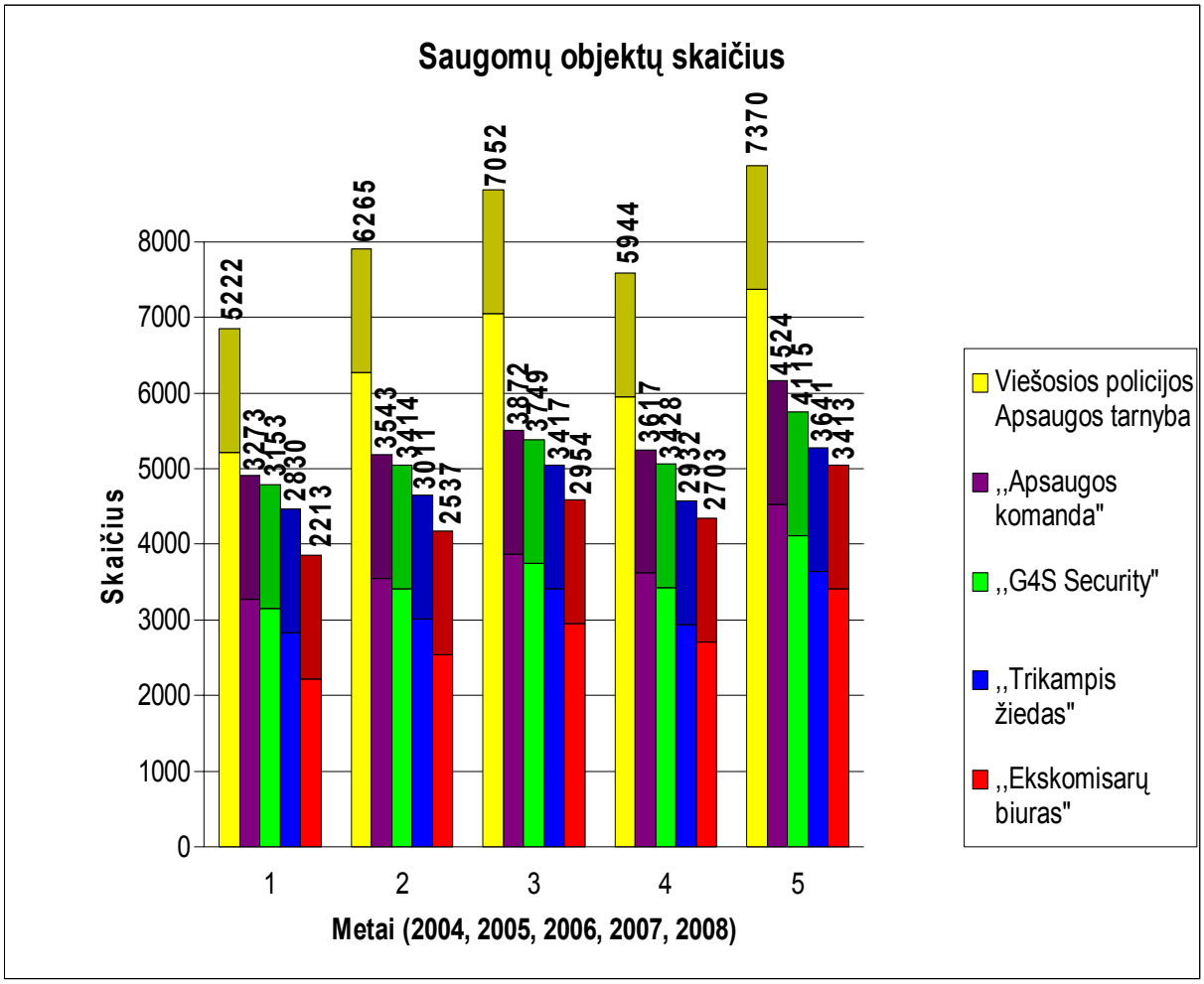
Tyrime nagrinėjamas tik Vilniaus mieste apsaugos tarnybų darbo veiksmingumas.

Kaip matyti iš 1-os lentelės, daugiausia objektų saugo Viešosios policijos apsaugos tarnyba. 2004 m. saugomų objektų buvo 5222, o 2008 m. jau 7370. 2005 m. ir 2006 m. saugomų objektų skaičius didėjo (6265 ir 7052) tik 2007 m. matyti nežymus mažėjimas – 5944 saugomų objektų. Po 2007 m. pastebimas gana greitas saugomų objektų skaičiaus augimas, jų padaugėjo daugiau nei 1000 (iki 7370 saugomų objektų 2008 m.), (žr. 1 pav.).

Antrąją vietą pagal saugomų objektų skaičių užima „Apsaugos komanda“. 2004 m. buvo 3273 saugomų objektų, kurių 2008 m. padaugėjo iki 4524. Per 5-erius metus, kaip matome 1-oje lentelėje, saugomų objektų skaičius augo, tik 2007 m. matyti nežymus sumažėjimas (iki 3617saugomų objektų), o 2008 m. jau pakankamai nemažas šuolis (4524 saugomi objektai).

Kitų trijų saugos tarnybų („G4S Security“, „Trikampis žiedas“ ir „Ekskomisarų biuras“) saugomų objektų skaičius panašus. Saugomų objektų skaičiaus augimo dinamika panaši kaip ir jau aptartų apsaugos tarnybų. Per penkerius metus visų apsaugos tarnybų saugomų objektų skaičius augo, išskyrus 2007 m., kai matyti nežymus sumažėjimas.

Taigi galima daryti išvadą, kad poreikis apsaugoti savo turtą vis didėja, tai rodo vis didėjantis saugomų objektų skaičius, o didžiausią pasitikėjimą kelia ir daugiausia objektų saugo valstybinė institucija – Viešosios policijos apsaugos tarnyba.

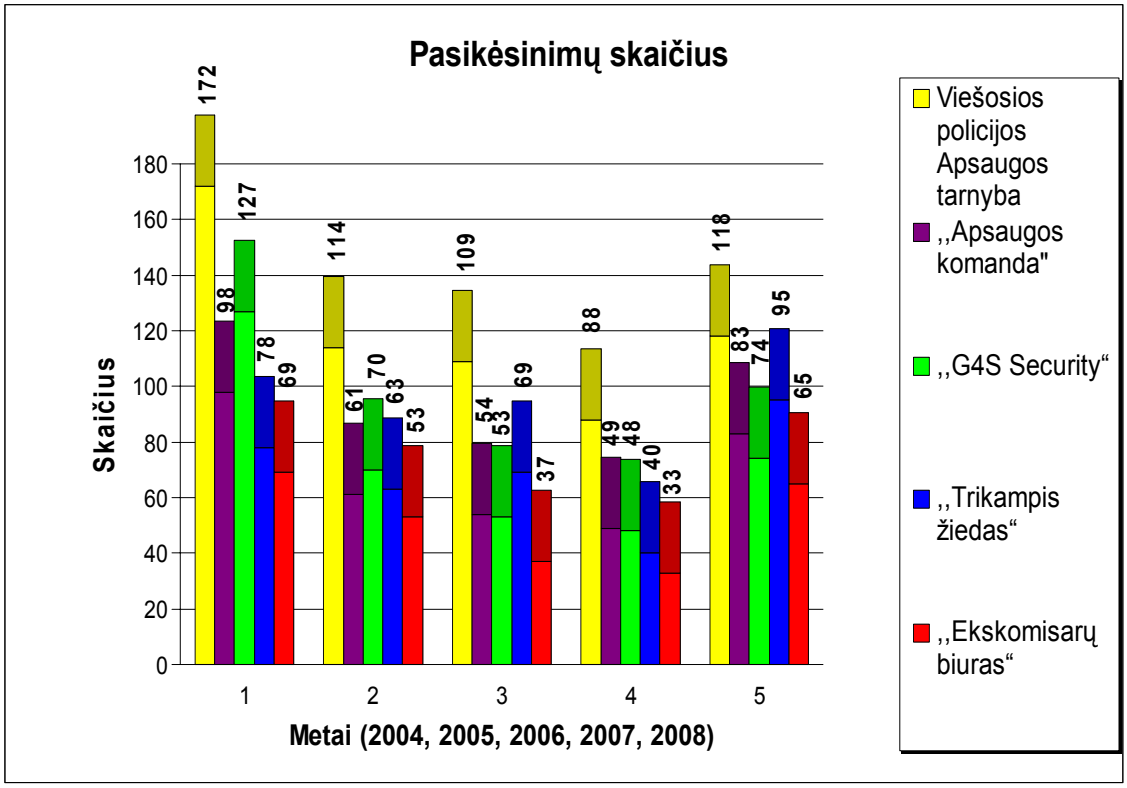

1 pav.

1 lentelė. Apsaugos tarnybų saugomų objektų skaičius. (Šaltinis: sudaryta remiantis apklausos rezultatais bei vidine saugos tarnybų informacija.).

Apsaugos tarnyba / **Metai**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
Viešosios policijos apsaugos tarnyba	5222	6265	7052	5944	7370
,,Apsaugos komanda"	3273	3543	3872	3617	4524
,,G4S Security"	3153	3414	3749	3428	4115
,,Trikampis žiedas"	2830	3011	3417	2932	3641
,,Ekskomisarų biuras"	2213	2537	2954	2703	3413

Kitas svarbus veiksnys kalbant apie saugomų objektų skaičių yra pasikėsinimų skaičius į juos. Kadangi daugiausia saugomų objektų priklauso Viešosios policijos apsaugos tarnybai, tai ir pasikėsinimų skaičius atitinkamai yra didžiausias (žr. 2 pav.).

2 pav.

2 lentelė. Apsaugos tarnybų į saugomus objektus pasikėsinimų skaičius. (Šaltinis: sudaryta remiantis apklausos rezultatais bei vidine saugos tarnybų informacija.)

Apsaugos tarnyba / **Metai**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
Viešosios policijos apsaugos tarnyba	172	114	109	88	118
,,Apsaugos komanda"	98	61	54	49	83
,,G4S Security“	127	70	53	48	74
,,Trikampis žiedas“	78	63	69	40	95
,,Ekskomisarų biuras“	69	53	37	33	65

Pastebima, kad pasikėsinimų į visų apsaugos tarnybų saugomus objektus skaičius per ketverius metus nuo 2004 m. iki 2007 m. mažėjo, pvz., Viešosios policijos apsaugos tarnyba 2004 m. – 172 pasikėsinimai; o 2007 m. – 88; ,,G4S Security“ 2004 m. – 127 pasikėsinimai; 2007 m. – 48. Panašūs ir kitų saugos tarnybų duomenys. Tačiau reikia išskirti 2008 m., kai pasikėsinimų į saugomus objektus žymiai padaugėjo, kai kur net daugiau kaip dvigubai, pvz. į apsaugos tarnybos ,,Trikampis žiedas“ saugomus objektus pasikėsinimų skaičius 2007 m. buvo 40, o 2008 m. jau 95.

Panaši situacija ir saugos tarnyboje „Ekskomisarų biuras“, pvz. 2007 m. – 33 pasikėsinimai į saugomus objektus, o 2008 m. jau 65 (žr. 2 pav.).

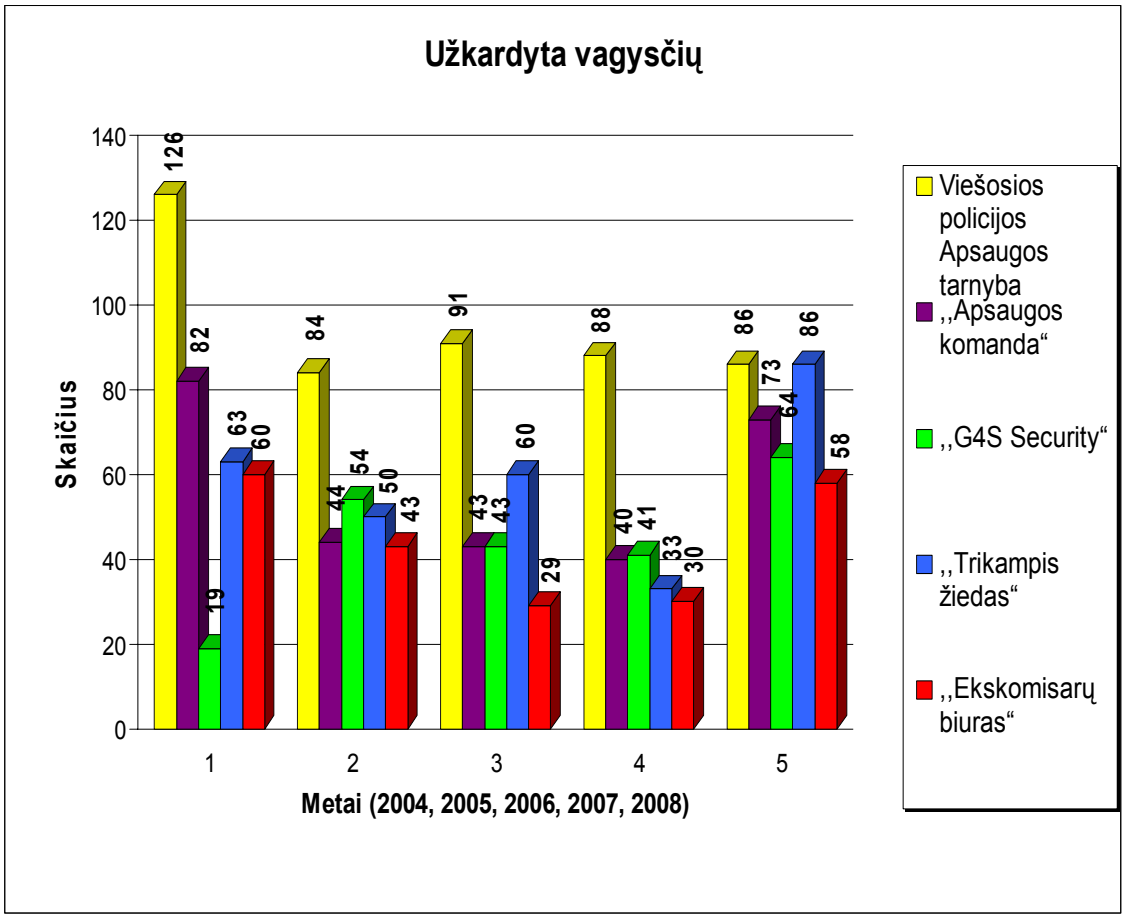
Apibendrinant galima pastebėti, kad pasikėsinimų skaičius į aptartų saugos tarnybų saugomus objektus priklauso nuo saugomų objektų skaičiaus, t.y. kuo daugiau saugomų objektų, tuo daugiau pasikėsinimų. Pastebimos bendros tendencijos: per ketverius metus nuo 2004 m. iki 2007 m. pasikėsinimų skaičius mažėja, o 2008 m. gerokai pakilo.

Pasikėsinimų skaičius, be abejo, susijęs su užkardytų vagysčių skaičiumi. Kaip ir prieš tai aptartose lentelėse, taip ir čia lydere išlieka Viešosios policijos apsaugos tarnyba, nes šios tarnybos užkardytų vagysčių skaičius didžiausias lyginant su kitomis tarnybomis kiekvienais metais, bet reikia pastebėti, jog per ketverius metus užkardytų vagysčių skaičius vis mažėja (žr. 3 pav.).

Viešosios policijos apsaugos tarnyba 2004 m. užkardė 126 vagystes, 2005 m. – 84. „Apsaugos komanda“ 2004 m. užkardė 82 vagystes, 2005 m. – 44, atitinkami ir kitų tarnybų duomenys. Tiesa, reikia pastebėti, kad 2008 m. užkardytų vagysčių skaičius beveik visų tarnybų didėja (pvz. „G4S Security“ nuo 19 – 2004 m.; 40 – 2007 m. iki 73 – 2008 m.). Tokia tendencija nepastebima tik Viešosios policijos apsaugos tarnybos, nes čia beveik visus metus užkardytų vagysčių skaičius mažėja pvz. 2006 m. – 91, 2007 m. – 88, o 2008 m. 86. Taigi, nors Viešosios policijos apsaugos tarnyba bendrame kontekste išlieka daugiausiai vagysčių užkardymą atliekanti tarnyba, tačiau lyginant su kitų tarnybų veikla, jos veikla vagysčių užkardyme prastėja.

3 lentelė. Apsaugos tarnybų užkardytų vagysčių skaičius iš saugomų objektų. (Šaltinis: sudaryta remiantis apklausos rezultatais bei vidine saugos tarnybų informacija.)

Apsaugos tarnyba / **Metai**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
Viešosios policijos apsaugos tarnyba	126	84	91	88	86
„Apsaugos komanda“	82	44	43	40	73
„G4S Security“	19	54	43	41	64
„Trikampis žiedas“	63	50	60	33	86
„Ekskomisarų biuras“	60	43	29	30	58

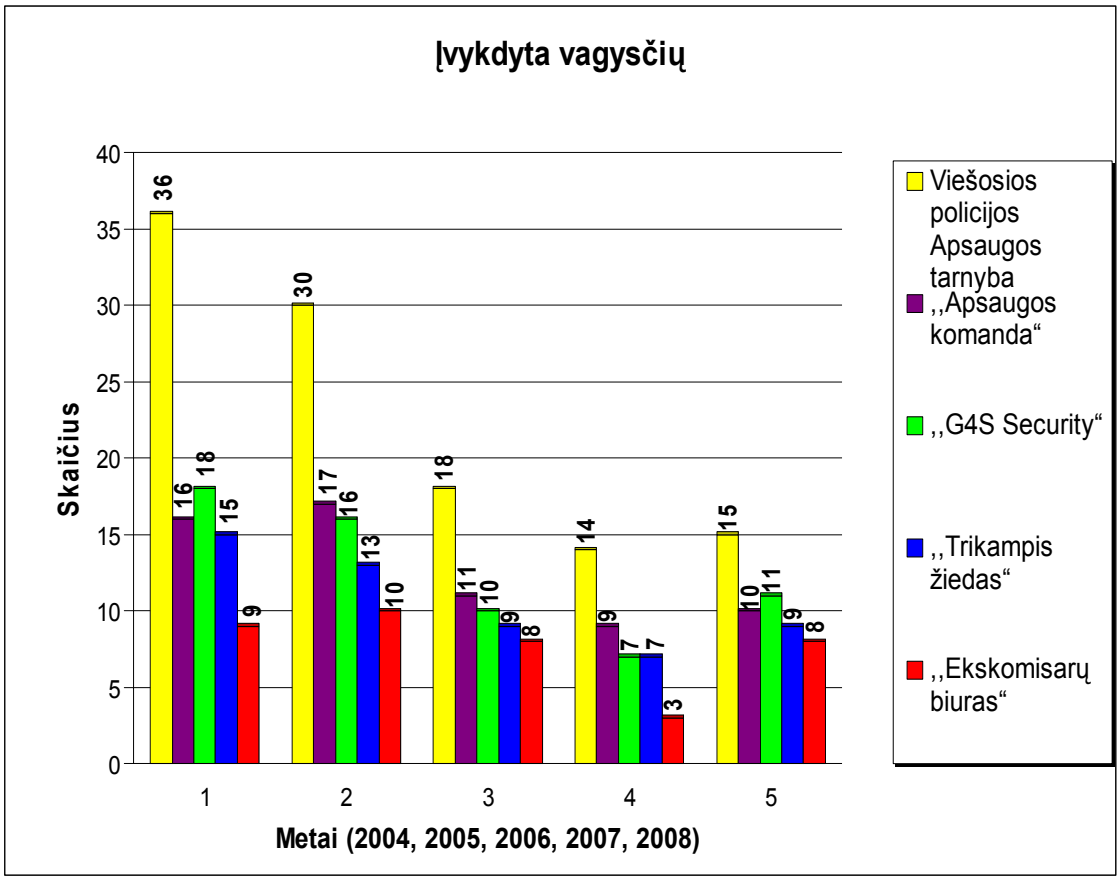

3 pav.

Vis tik nepaisant to, kad nemažai vagysčių apsaugos tarnybų yra užkardoma, bet neišvengiamai vagysčių vis gi yra įvykdoma.

Daugiausia vagysčių įvykdoma iš Viešosios policijos apsaugos tarnybos saugomų objektų (žr. 4 pav.) lyginant su kitomis apsaugos tarnybomis, nes tai priklauso nuo bendro saugomų objektų skaičiaus, pvz., iš Viešosios policijos apsaugos tarnybos saugomų objektų 2004 m. yra įvykdytos 36 vagystės, o saugomų objektų 5222; iš saugomų ,,Ekskomisarų biuras“ objektų 2004 m. įvykdyta 9 vagystės, o saugomų objektų 2213. Analogiška situacija ir kitais metais. Taip pat pastebima tendencija, kad iki 2007 m. vagysčių skaičius mažėjo, pvz. iš saugos tarnybos ,,Trikampis žiedas“ saugomų objektų 2004 m. apvogta 15, 2005 m. – 13, 2006 m. – 9, 2007 m. – 7, iš saugos tarnybos ,,G4S Security“ saugomų objektų 2004 m. – 18, 2005 m. – 16, 2006 m. – 10, 2007 m. – 7. Atitinkamas vagysčių mažėjimas pastebimas ir kitų saugos tarnybų saugomuose objektuose. Vėlgi išsiskiria 2008 m., nes šiais metais vagysčių skaičius didėja, nors ir nežymiai, pvz., iš Viešosios policijos apsaugos tarnybos saugomų objektų 2004 m. apvogta 36, 2005 m. – 30, 2006 m. – 18, 2007 m. – 14, o 2008 m. – 15; saugos tarnybos ,,Apsaugos komanda“ 2004 m. – 16, 2005 m. – 17,

2006 m. – 11, 2007 m. – 9, o 2008 m. – 10. Žinoma, tai susiję su tuo, kad 2008 m. augo ir saugomų objektų skaičius.

Taigi galima daryti išvadą, kad vykdant vagysčių užkardymą, vagysčių įvykdoma gerokai mažiau, vadinasi, galima kalbėti apie apsaugos tarnybų darbo veiksmingumą.

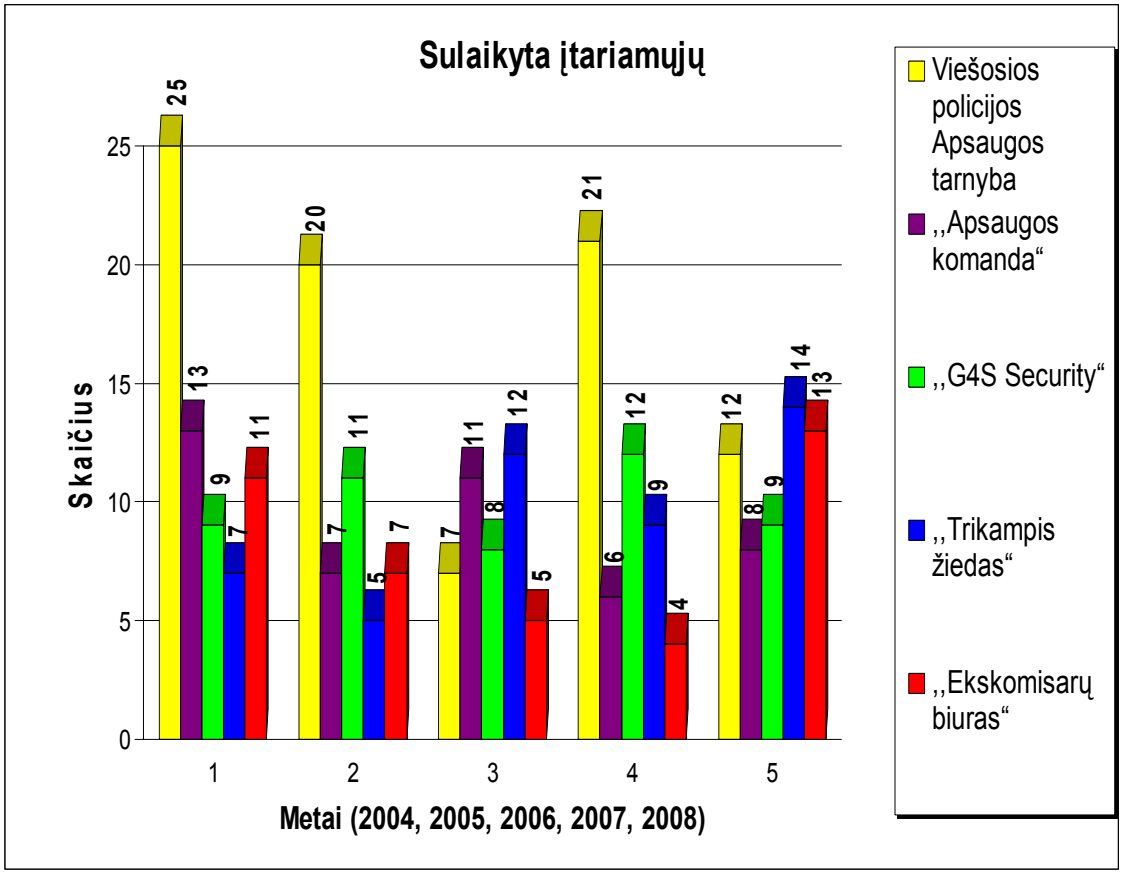

4 pav.

4 lentelė. Apsaugos tarnybų iš saugomų objektų įvykdytų vagysčių skaičius. (Šaltinis: sudaryta remiantis apklausos rezultatais bei vidine saugos tarnybų informacija.)

Apsaugos tarnyba / **Metai**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
Viešosios policijos apsaugos tarnyba	36	30	18	14	15
,,Apsaugos komanda“	16	17	11	9	10
,,G4S Security“	18	16	10	7	11
,,Trikampis žiedas“	15	13	9	7	9
,,Ekskomisarų biuras“	9	10	8	3	8

Taigi galima daryti išvadą, kad vykdant vagysčių užkardymą, vagysčių įvykdoma gerokai mažiau, vadinasi, galima kalbėti apie apsaugos tarnybų darbo veiksmingumą.

Paskutinis aspektas, kalbant apie apsaugos tarnybų darbo veiksmingumą, yra sulaikytų įtariamųjų, pasikėsinusių į apsaugos tarnybų saugomus objektus, skaičius (žr. 5 pav.).

5 pav.

5 lentelė. Sulaikytų įtariamųjų skaičius, pasikėsinusių į Apsaugos tarnybų saugomus objektus (Šaltinis: sudaryta remiantis apklausos rezultatais bei vidine saugos tarnybų informacija.).

Apsaugos tarnyba / **Metai**	**2004**	**2005**	**2006**	**2007**	**2008**
Viešosios policijos apsaugos tarnyba	25	20	7	21	12
,,Apsaugos komanda“	13	7	11	6	8
,,G4S Security“	9	11	8	12	9
,,Trikampis žiedas“	7	5	12	9	14
,,Ekskomisarų biuras“	11	7	5	4	13

Čia įvairių tarnybų duomenys labai skirtingi, nors Viešosios policijos apsaugos tarnybai priklauso daugiausiai saugomų objektų, jų užkardomų vagysčių taip pat yra daugiausiai, tačiau sulaikytų įtariamųjų skaičius nėra didžiausias, išsiskiria tik 2004 – 2005 metai, kai 2004 m. sulaikyti 25 įtariamieji, o 2005 – 20, kitų tarnybų atitinkamu laikotarpiu sulaikyta mažiau įtariamųjų, pvz., apsaugos tarnybos „G4S Security“ 2004 metais sulaikyti 9 įtariamieji, 2005 m. – 5. Tačiau 2006 – 2008 metais kitų apsaugos tarnybų sulaikytų įtariamųjų skaičius auga, pvz., apsaugos tarnyba „G4S Security“ 2006 m. sulaikė 8 įtariamuosius, 2007 m. – 12, „Trikampis žiedas“ 2006 m. – 12, 2007 m. – 9, 2008 m. – 14, o tuo tarpu Viešosios policijos apsaugos tarnybos ne itin auga – 2007 m. sulaikyti 7 įtariamieji, pakilimas 2007 m., kai sulaikytas 21 įtariamasis, tačiau 2008 m. – tik 12, tuo tarpu tais pačiais metais apsaugos tarnyba „Trikampis žiedas“ sulaikė 14, „Ekskomisarų biuras“ – 13.

Taigi, kalbant apie sulaikytų įtariamųjų skaičių, Viešosios policijos apsaugos tarnyba nėra pirmaujanti, nors turi didžiausią kiekį užkardytų vagysčių ir įvykdytų vagysčių iš saugomų objektų skaičių.

Apibendrinant visus statistinius duomenis, galima pastebėti, kad beveik visi išvardyti tyrimo aspektai priklauso nuo pirmojo – saugomų objektų skaičiaus, kuo jis didesnis, tuo didesni ir kitų aspektų parametrai. Tiesa, lyginant apsaugos tarnybas, išsiskiria paskutinis aspektas – sulaikytų įtariamųjų skaičius, čia duomenys, iš esmės, ne visai atitinka pastebėtą tendenciją.

IŠVADOS

1. **Didžiausios ir svarbiausios problemos Lietuvoje yra nusikalstamumas ir nedarbas**. Staigus socialinės, ekonominės ir politinės padėties pasikeitimas Lietuvoje ir visuomenės nepasiruošimas pasikeitusioms gyvenimo sąlygoms turi įtakos nusikalstamumo didėjimui. Tai rodo nagrinėta 2004 – 2008 metų nusikalstamų veikų statistika Vilniaus apskrityje bei visoje Lietuvoje, kuri tendencingai mažėjo iki 2007 metų ir pradėjo vėl augti pasikeitus šalies ekonominei bei socialinei padėčiai, t.y. prasidėjus šalies ekonominiam sunkmečiui.
2. **Didžiausią nusikaltimų dalį ne tik Lietuvoje, bet ir daugumoje pasaulio šalių sudaro turtiniai nusikaltimai,** kurių skaičius siekia net iki 80% visų įvykdytų nusikaltimų. Kaip liudija VRM sociologiniai tyrimai, daugiau kaip pusei apklaustų gyventojų didžiausią nerimą kelia vagystės iš butų, todėl jų prevencija ir kontrolė yra prioritetinė šalies vyriausybės ir teisėsaugos institucijų kryptis.
3. **Viena iš turtinių nusikaltimų prevencijos rūšių yra turto apsauga,** kurią atlieka privačios saugos tarnybos ir valstybinė organizacija – **Viešosios policijos apsaugos tarnyba**. Tai specializuota policijos įstaiga, įgyvendinanti policijos uždavinius aptarnaujamų teritorinių administracinių vienetų teritorijose, Lietuvos Respublikos teritorijoje užtikrinanti viešąją tvarką, visuomenės saugumą, žmogaus teisių ir laisvių apsaugą, vykdanti strateginių ir valstybinių objektų apsaugą, pagal sutartis sauganti fizinius asmenis, juridinių ir fizinių asmenų turtą, vykdanti mobiliųjų objektų apsaugą, inkasavimą ir pervežamų lėšų apsaugą bei kitas apsaugos funkcijas.
4. **Viešosios policijos apsaugos tarnybos, <u>kaip šio magistro baigiamojo darbo tiriamojo objekto</u>,** prioritetinė sritis yra strateginių ir valstybinių objektų bei fizinių ir juridinių asmenų turto apsauga.
5. **Viešosios policijos apsaugos tarnybos saugomų objektų Vilniaus mieste apsaugos veiksmingumo tyrimas, yra esminis <u>šio magistro baigiamojo darbo tikslas</u>, buvo atliktas palyginant jos veiklos rezultatus su pasirinktų privačių apsaugos tarnybų veiklos rezultatais.** Tyrimui buvo naudoti 2004-2008 metų apsaugos tarnybų veiklų duomenys, kurie buvo surinkti apklausos, bei susitikimų su darbe tiriamų apsaugos tarnybų atsakingais asmenimis ar jų įgaliotais atstovais, būdu.
6. **Baigiamojo darbo tyrimo metu buvo nustatyta, kad:**
   a. **Daugiausia objektų saugo Viešosios policijos apsaugos tarnyba**;
   b. Visų tiriamų apsaugos tarnybų bendras **saugomų objektų skaičius** tendencingai augo iki 2007 metų, kai buvo pastebimas sumažėjimas, kuris vėl paaugo 2008 metais;

c. **Pasikėsinimų skaičius** į aptartų saugos tarnybų saugomus objektus priklauso nuo saugomų objektų skaičiaus, t.y. kuo daugiau saugomų objektų, tuo daugiau pasikėsinimų. Pastebimos bendros tendencijos: per ketverius metus nuo 2004 metų iki 2007 metų pasikėsinimų skaičius mažėja, o 2008 metais gerokai išaugo.
d. Pasikėsinimų skaičius, be abejo, susijęs su **užkardytų vagysčių skaičiumi**. Viešosios policijos apsaugos tarnyba bendrame kontekste išlieka daugiausiai vagysčių užkardymą atliekanti tarnyba, tačiau lyginant su kitų tarnybų veikla, jos veikla vagysčių užkardyme prastėja.
e. **Daugiausia vagysčių įvykdoma** iš Viešosios policijos apsaugos tarnybos saugomų objektų lyginant su kitomis apsaugos tarnybomis, tačiau reikėtų atsižvelgti į bendrą saugomų objektų skaičių. Taip pat galima daryti išvadą, kad vykdant vagysčių užkardymą, vagysčių įvykdoma gerokai mažiau, vadinasi, galima matyti apsaugos tarnybų darbo veiksmingumą.
f. Nagrinėjant **sulaikytų įtariamųjų skaičių**, Viešosios policijos apsaugos tarnyba nėra pirmaujanti, nors turi didžiausią kiekį užkardytų vagysčių ir įvykdytų vagysčių iš saugomų objektų skaičių. Sulaikytų įtariamųjų skaičiaus duomenys yra labai dinamiški nagrinėjamame laikotarpyje, kas apsunkina bet kokių tendencijų ar išvadų darymą ir reikalauja daugiau dėmesio ateities tyrimuose bei moksliniuose darbuose.

7. **Apibendrinant pagrindinius baigiamojo darbo tyrime nagrinėjamus duomenis**, galima teigti, kad beveik visi išvardyti tyrimo aspektai priklauso nuo pirmojo – saugomų objektų skaičiaus, kuo jis didesnis, tuo didesni ir kitų aspektų parametrai.
8. **Kriminologinių problemų nagrinėjimas ir jų sprendimo būdų paieška – visuomet aktualus dalykas**, nesvarbu, kokia yra nusikalstamumo tendencijų raida, t.y. nusikalstamumas didėja ar mažėja. Tik nuosekliai nagrinėjant ir sprendžiant kriminologines problemas tikėtina, kad bus efektyviau sprendžiamos nusikalstamumo prevencijos problemos. Taigi kriminologinė problema yra nuolat aktuali, gali keistis tik aktualumo kryptingumas.
9. **Atlikus tyrimą pasirinkta tema, buvo įvykdytos visos numatytos užduotys ir pasiektas iškeltas darbo tikslas.** Remiantis atlikto tyrimo duomenimis galima daryti išvadą, kad pasirinkta prevencijos forma – objektų apsauga – yra veiksminga. Tai rodo, kad santykinai didėjant saugomų objektų skaičiui, tendencingai mažėja ir vagysčių skaičius.

Siūlymai. Nagrinėjant tokią pat ar panašaus pobūdžio temą ateityje, siūlyčiau atkreipti dėmesį į šio baigiamojo darbo tyrimo nagrinėjamus duomenis, juos patikslinti nagrinėjant ne tik Vilniaus apskrities saugos tarnybų veiklos duomenis, bet panagrinėti ir apsaugos tarnybų veiklos efektyvumą nacionaliniu lygiu. Aktualu būtų įtraukti į ateities tyrimus naujus bei papildomus duomenis, kurie leistų pamatyti turtinio nusikalstamumo vystymosi tendencijas bei padaryti atitinkamai tikslesnes

išvadas. Papildomai ateityje siūlyčiau panagrinėti apsaugos tarnybų pasirinkimo kriterijus, paslaugų pasiūlos ryšį su tarnybos pasirinkimu, paslaugų kokybę lemiančius faktorius bei panašaus pobūdžio duomenų įtaką apsaugos veiklos efektyvumui bei bendrai apsaugos paslaugų kokybei.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Norminė literatūra

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
2. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas // 2007 m. spalio 5 d. Nr. 1R-397.
3. Lietuvos policijos veiklos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 90-2777.
4. Lietuvos Respublikos asmens bei turto saugos įstatymas // Valstybės žinios. 2004, Nr. 116.
5. Lietuvos Respublikos Seimo 2003 m. kovo 20 d. nutarimas Nr. IX-1383 ,,Dėl Nacionalinės nusikaltimų prevencijos ir kontrolės programos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 32-1318.
6. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 gruodžio 12 d. nutarimas Nr. 1962 ,,Dėl Lietuvos Respublikos asmens bei turto saugos įstatymo koncepcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2002, Nr. 119
7. Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministro 2002 m. liepos 2 d. įsakymas Nr. 1V-250 ,,Dėl Viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 113.
8. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2005 m. liepos 19 d. įsakymas Nr. 5-V-448 ,,Dėl viešosios policijos Alytaus, Kauno, Klaipėdos, Marijampolės, Panevėžio, Šiaulių, Tauragės, Telšių, Utenos, Vilniaus apsaugos skyrių nuostatų ir struktūros schemų patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2005, Nr. 91-3410.
9. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2003 m. spalio 9 d. įsakymas ,,Dėl Viešojo saugumo plėtros iki 2010 metų strategijos įgyvendinimo policijos sistemoje programos patvirtinimo“. Įsakymas paskelbtas Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėje www.policija.lt.
10. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2002 m. gruodžio 24 d. įsakymas Nr. 660 ,,Dėl Policijos patrulių veiklos instrukcijos patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2003, Nr. 23.
11. Lietuvos policijos generalinio komisaro 2002 m. rugpjūčio 14 d. įsakymas Nr. 457 ,,Dėl Apsauginės veiklos organizavimo bei vykdymo instrukcijos patvirtinimo“. Įsakymas paskelbtas Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos interneto svetainėje www.policija.lt.
12. Europos policininkų chartija, priimta Europos Tarybos Parlamentinės Asamblėjos 1993 m. rugpjūčio 25 d. // Europos policininkų chartija. – Vilnius: Rotas, 1993.

II. Statistinės ataskaitos

14. Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos VRM ataskaita „Duomenys apie nusikalstamumą Lietuvos Respublikoje“ (2004-2008m.).

15. Viešosios policijos apsaugos skyrių veiklos ataskaitos (2004-2008m.).

III. Specialioji literatūra

16. Andriulis V. Nusikaltimų prevencijos patirtis Lietuvoje. – Vilnius: Justitia. 2000 m.

17. Babachinaitė G. Saugumo jausmo ir nusikaltimų baimės raida Lietuvoje // Jurisprudencija: mokslo darbai. T. 1, 2006 m. (79).

18. Babachinaitė G., Kuklianskis S. Teorinės nusikalstamumo prevencijos problemos // Jurisprudencija: mokslo darbai. 2003.

19. Baudžiamoji teisė. V., 1998. P. 182.

20. Bendruomenės teisėtvarkos mokymo Lietuvoje poreikiai: mokslinis metodinis leidinys. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2000.

21. Kriminologija (ats. red. prof. J. Bluvšteinas). – V., Pradai, 1994.

22. Čepas A. „Nepilnamečių nusikalstamumas ir jo priežastys“. – Vilnius, 1982 m.

23. Dapšys A., Čepas A. „Nusikalstamumas: kontrolė ir prevencijos perspektyvos“. – Vilnius, 2001 m.

24. Christie N. Nusikaltimų kontrolė kaip pramonė: Į Gulagą – Vakarų stiliumi. – Vilnius: Eugrimas, 1999. .

25. Danišauskas G. Policijos prevencinė veikla – jos teisinio paslaugavimo visuomenei turinio elementas// Jurisprudencija. 2002.

26. Drakšienė A., Michailovič I. Kriminologijos žinynas // Eugrimas, 2008. P. 147.

27. Justickis V. Kriminologija I // Lietuvos teisės universitetas, Vilnius 2001.

28. Justickis V. Kriminoligija. Kriminologinis prognozavimas. Nusikaltimų prevencija: 2 dalis. – Vilnius, 2004.

29. Justickis V. Prevencinė policijos veikla, remiantis bendruomenės teisėtvarkos modeliu. – Vilnius: LTA leidybos centras, 2000.

30. Kalesnykas R. Privačių saugos struktūrų integravimosi į teisėtvarkos palaikymo sistemą galimybės // Jurisprudencija. 2002.

31. Kuconis P., Nekrošius V. Teisėsaugos institucijos.- Vilnius, 2001.

32. Pumputis A. Policija kaip paslauga // Politologija. 1996, Nr. 1.

33. Tarptautinių žodžių žodynas. Sudarytoja V. Vaitkevičiūtė. – Vilnius: Leidykla Žodynas, 2004.

34. Valeckas V. Apsaugos organizavimas. Asmens bei turto apsauga. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004.

35. Антониан Ё.М., Голубков В. П., Кудряков Ё. Н., Бовин В. Г. Некоторые отличительные черты личности преступника (Сборник научных трудов), С. 14. // Москва, 1987.

36. Антониан Ё.М. Психология преступника и расследование преступлений, С. 3. // Москва, Юрист, 1996.

37. Блувштеин Ю. Д., Добрынин А. В. Основания криминологии. Опыт логики – философского исследования. – Минск, Университетское, 1990.

38. Кудрявцев В. Н. Правонарушения: их причины и предупреждение. М., 1977. С. 26.

39. Кудрявцев В. Н, Эминов В. Е. Криминология. М., 1997. С. 80.

40. Кузнецова Н. Ф. (ред.) Криминология, С. 105-106. // Москва, Московский университет, 1994.

41. Криминология и профилактика преступлений. М., 1989. С. 97.

42. Миглин А.С. Общая характеристика осуждённых, С. 31. // Москва, 1991.

43. Становление рыночных отношений и преступность. Обзорная информация. Вип. 1 // Москва , 1992.

44. Ушаков Г. К. Пограничные нерва - психические расстроиства, С. 46. // Москва, 1981.

IV. Elektroniniai šaltiniai:

45. Apsaugos tarnybos UAB ,,Apsaugos komanda“ interneto svetainė http://www.komanda.lt; prisijungimo laikas 2009-11-06.

46. Apsaugos tarnybos UAB ,,G4S Security“ interneto svetainė http://www.g4s.com; prisijungimo laikas 2009-11-06.

47. Apsaugos tarnyba UAB ,,Trikampis žiedas“ interneto svetainė http://www.t-ziedas.lt; prisijungimo laikas 2009-11-06.

48. Apsaugos tarnyba UAB ,,Ekskomisarų biuras“ interneto svetainė http://www.ekskomisaru-biuras.lt; prisijungimo laikas 2009-11-06.

49. Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centro interneto svetainė http://www.nplc.lt.

50. Viešosios policijos apsaugos skyrių interneto svetainė http://www.apsaugospolicija.lt; prisijungimo laikas 2009-11-06.

51. Vilniaus miesto vyriausiojo policijos komisariato interneto svetainė http://vpk.5ci.lt; prisijungimo laikas 2009-09-09.

52. Policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos interneto svetainė http://www.policija.lt; prisijungimo laikas 2009-09-09.

ANOTACIJA (Lietuvių kalba)

Jolanta Vaičiukaitė „Saugomų objektų Vilniaus mieste apsaugos veiksmingumas (Viešosios policijos apsaugos tarnybos veiklos kriminologinis tyrimas)“. / Teisės magistro baigiamasis darbas. Vadovė Lekt. Brigita Palavinskienė. Mykolo Romerio universitetas, Teisės fakultetas, Vilnius, 2009 m.

Anotacija

Magistro baigiamajame darbe tiriama Viešosios policijos apsaugos tarnybos darbo veikla, principai bei jos veiksmingumas. Didžiausios ir svarbiausios problemos Lietuvoje yra nusikalstamumas ir nedarbas. Staigus socialinės, ekonominės ir politinės padėties pasikeitimas Lietuvoje ir visuomenės nepasiruošimas pasikeitusioms gyvenimo sąlygoms turi įtakos nusikalstamumo didėjimui, todėl yra labai svarbu tirti apsaugos tarnybų siūlomas paslaugas kaip vieną iš alternatyvių turto apsaugos variantų. Teorinėje darbo dalyje analizuojama: nusikalstamumo priežastingumas, augimo tendencijos Lietuvos mastu, bei nusikalstamumo prevenciją. Praktinėje darbo dalyje buvo atliktas analitinis tyrimas: 5-erių metų pasirinktų 5-ių apsaugos tarnybų veiklos efektyvumas bei gautų duomenų palyginamoji analizė. Šioje darbo dalyje analizuojami bei lyginami statistiniai, Viešosios policijos Apsaugos tarnybos, saugos tarnybų „Apsaugos komanda“, „G4S Security“, „Trikampis žiedas“, „Ekskomisarų biuras“ penkerių metų (2004 m. – 2008 m.), vykdomų vagysčių iš jų saugomų objektų Vilniaus mieste ir apskrityje, duomenys. Išnagrinėjus teorinius ir praktinius darbo aspektus, pateiktos svarbiausios baigiamojo darbo išvados ir siūlymai. Darbo apimtis – 66 p. teksto be priedų – 62, 52 literatūros šaltiniai. Atskirai pridedami priedai.

Prasminiai žodžiai: nusikalstamumas, turtiniai nusikaltimai, vagystės, nusikalstamumo prevencija, turto apsauga, saugos tarnybos, vagysčių statistika.

ANOTACIJA (Anglų kalba)

Jolanta Vaičiukaitė "The Efficacy of Security of Protected Objects in Vilnius (Criminological Research of Public Police of Vilnius Protection Office)" / Final master thesis in Law study program. Supervisor Lekt. Brigita Palavinskienė. Mykolas Romeris University, Law Faculty, Vilnius, 2009.

Annotation

The final Master's thesis deals with the activities, principles and efficiency of the security service of Public police. Crime and unemployment are the biggest and most important problems in Lithuania. Rapid changes in social, economic and political fields in Lithuania as well as the society not being prepared to face and adapt to the changing living conditions, have resulted in the crime growth. Therefore, it is highly important to look at the services provided by security departments and companies as one of the alternatives for property protection. The theoretical part of the thesis analyses the following: reasons of the crime, its growth tendencies on Lithuanian level, and preventive measures. Practical part of the thesis provides an analytic research: efficiency of the activities of the 5 selected security service providers for the period of 5 years and comparative analysis of the findings. In this part of the thesis statistic data on housebraking into the protected buildings in Vilnius and its region are compared and analysed with regard to the 5 year activities (2004 – 2008) of the following security service providers: Security department of Public police, security companies „Apsaugos komanda", „G4S Security", „Trikampis žiedas", „Ekskomisarų biuras". Upon analysing theoretical and practical aspects of the thesis, the relevant conclusions and proposals have been provided. The scope of the work is 66 pages: 62 pages of text excluding annexes, 5 pages of reference list. Annexes are added as a separate attachment.

Keywords: crime, property crimes, thefts, prevention of crime, property protection, securitys services, thefts statistics.

SANTRAUKA (Lietuvių kalba)

Darbo tema – „Saugomų objektų Vilniaus mieste apsaugos veiksmingumas (Viešosios policijos apsaugos tarnybos veiklos kriminologinis tyrimas)“.

Darbe naudojami metodai: lyginamasis, statistinių duomenų analizė, loginis – analitinis metodas, grafinių apibrėžimų duomenų pateikimas ir jų analizė.

Darbe nagrinėjama nusikalstamumo sąvoka, kadangi ji turi keletą apibrėžimų, iš kurių pasirenkamas šis apibrėžimas: nusikalstamumas – procesas, kurį sudaro visuma įstatymo baudžiamų veikų, padarytų tam tikroje valstybėje ar regione per tam tikrą laikotarpį.

Toliau darbe nagrinėjama nusikalstamumo bruožai ir priežastys. Aptariamas nusikaltėlio portretas bei jį detalizuojantys veiksniai.

Darbo tema aktuali, kadangi didžiausią nusikaltimų dalį sudaro turtiniai nusikaltimai, o tai skatina privačius asmenis ir organizacijas pasirūpinti savo turto saugumu, kurį užtikrina tiek valstybinė organizacija, tiek privačios saugos tarnybos. Todėl verta adekvačiai įvertinti, ar tokia prevencijos forma veiksminga.

Pagrindiniu tyrimo objektu pasirinkta Viešosios policijos apsaugos tarnyba, kurios ištakos susijusios su Lietuvos nepriklausomybės paskelbimu 1918 metų vasario 16 dieną – tuomet vienas iš svarbiausių besikuriančios Lietuvos valstybės uždavinių buvo savos policijos kūrimas. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, atkurti ir privatinės policijos padaliniai. Jie buvo vadinami apsaugos policijos, vėliau – Lietuvos policijos apsaugos organizavimo tarnyba ir jos padaliniais, Viešosios policijos apsaugos skyriais, šiuo metu – Viešosios policijos apsaugos tarnyba.

Buvo atliktas tyrimas, kurio metu pasirinktais kriterijais (saugomų objektų skaičius, pasikėsinimų į saugomus objektus skaičius, užkardytų vagysčių skaičius, įvykdytų vagysčių iš saugomų objektų skaičius, sulaikytų įtariamųjų skaičius) apžvelgti penkerių metų pasirinktų penkių saugos tarnybų veiklos mastai. Pastebėta, kad daugiausiai saugomų objektų priklauso Viešosios policijos apsaugos tarnybai. Kitus duomenis lemia saugomų objektų skaičius. Galima daryti išvadą, kad pasirinkta prevencijos forma – objektų apsauga – yra veiksminga. Tai rodo, kad santykinai didėja saugomų objektų skaičius, bet šiek tiek mažėja ir vagysčių skaičius.

SANTRAUKA (Anglų kalba)

The topic of the research is "The Efficacy of Security of Protected Objects in Vilnius (Criminological Research of Public Police of Vilnius Protection Office)".

Applied methods of the research: a comparative, statistical analysis, logical - analytical method, graphical data presentation and its analysis.

In the research the concept of crime is analyzed and developed. As it has several definitions, the following definition is selected and used throughout the research: crime - a process which involves a whole of the Law on criminal acts committed in a given country or region within a certain period of time.

Further, the characteristics and causes of crime are presented and analyzed. Portrait of offender and his prescriptive elements are considered here.

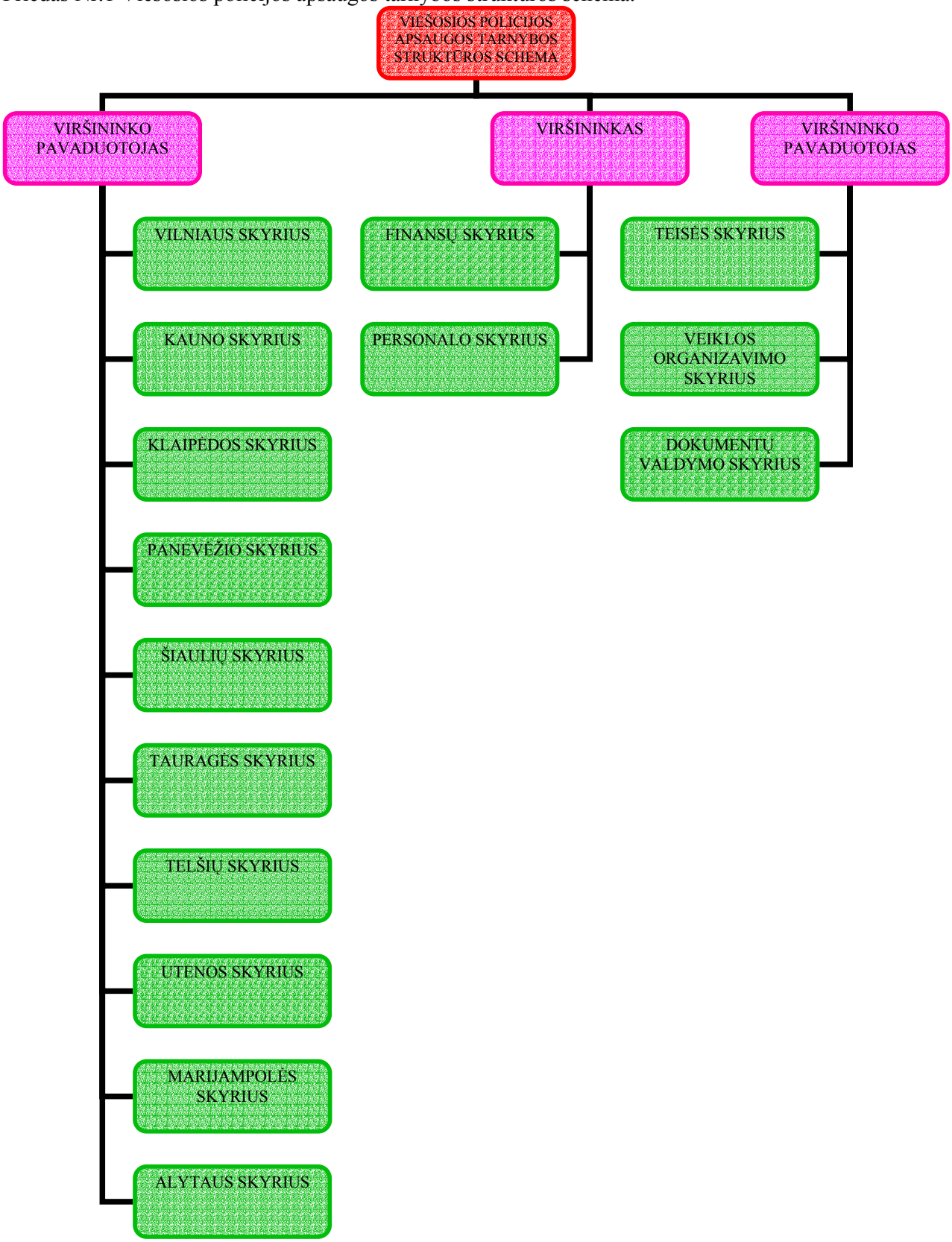
The topic of the research is very significant and relevant, since the largest proportion of crimes is crimes against property, which encourages individuals and organizations to take care of their property, which ensures both public authority and private security services. Therefore, it is worth to adequately assess whether this is an effective form of prevention.

The main object of research was chosen Public Police Protection Office, which is related to the origins of Lithuanian independence proclaimed on 16th of February, 1918, when one of the most important emerging challenges of the Lithuanian state was formation of its own police. Private police departments were restored together with the recapturing independence of Lithuanian. Departments were called generally as the protection police, later - protection organization office of Lithuanian police and its departments, public protection police departments, currently - Public Police Protection Office.

Research was developed with the selected criteria (number of protected objects, attacks on the protected objects, prevented thefts from protected objects, committed thefts from protected objects, the number of suspects detained, etc.) in the five-year period review on the basis of selected five security services offices. Here should be emphasized that a significant number of protected objects is operated by Public Police Protection Office. Other researched data is strongly determined by the number of protected objects. It can be concluded that the chosen form of prevention, as protection of objects, is highly effective. This is indicated by the relative increase of the number of protected objects with a significant decline of thefts.

PRIEDAI

Priedas Nr.1 Viešosios policijos apsaugos tarnybos struktūros schema.

Priedas Nr. 2.

Anketa

Gerb. Respondente, prašome atsakyti į Jums pateiktą anketą, kurios duomenys bus naudojami tiriamajam darbui rašyti. Konfidencialumas garantuojamas.

Klausimai:

1. **Apsaugos tarnybos pristatymas.** (Trumpai pristatykite Jūsų apsaugos tarnybą, jos susikūrimo istoriją, veiklą, teikiamas apsaugos ir kitas paslaugas, pagrindinius faktus bei kitą aktualią (bendrą) informaciją (darbuotojų skaičius, veiklos tendencijos, turimus sertifikatus / leidimus).

2. Koks buvo Jūsų tarnybos **saugomų objektų skaičius Vilniaus mieste ir rajone** 2004-2008 metų laikotarpiu?

2004 - .....; 2005 - .....; 2006 - .....; 2007 - .....; 2008 - ..... .

3. Kaip galėtumėte pakomentuoti **saugomų objektų skaičiaus kitimo tendencijas Vilniaus mieste ir rajone** 2004-2008 metų? (Kas turėjo/galėjo turėti tam įtakos? Ar keitėsi Jūsų tarnybos veikla tuo laikotarpiu? (t.y. ar reikėjo daugiau/mažiau darbuotojų, darbuotojų kvalifikacijos klausimas, naujos/papildomos apsaugos paslaugos ir pan.)

4. Koks buvo **pasikėsinimų į Jūsų tarnybos saugomus objektus Vilniaus mieste ir rajone skaičius** 2004-2008 metais?

2004 - .....; 2005 - .....; 2006 - .....; 2007 - .....; 2008 - ..... .

5. Koks buvo Jūsų tarnybos saugomų objektų **užkardytų vagysčių Vilniaus mieste skaičius** 2004-2008 metais?

2004 - .....; 2005 - .....; 2006 - .....; 2007 - .....; 2008 - ..... .

6. Koks buvo **įvykdytų vagysčių iš Jūsų tarnybos saugomų objektų esančių Vilniaus mieste ir rajone skaičius** 2004-2008 metais?

2004 - .....; 2005 - .....; 2006 - .....; 2007 - .....; 2008 - ..... .

7. Koks buvo **sulaikytų vagystėmis iš objektų įtariamųjų skaičius Vilniaus mieste ir rajone** 2004-2008 metais?

2004 - .....; 2005 - .....; 2006 - .....; 2007 - .....; 2008 - ..... .

8. Kokios būtų **Jūsų įžvalgos apie bendrą apsaugos tarnybų veiklą Lietuvoje**?

9. Kokios būtų, Jūsų nuomone, **ateities tendencijos** apsaugos paslaugų sferoje?

10. Kaip paveiks šią paslaugų sferą susiklosčiusi (nepalanki) ekonominė situacija? (Ar keisis tarnybų / darbuotojų skaičius? Ar išgyvens mažos tarnybos, ar į rinką gali dar ateiti naujų tarnybų? Kaip tai paveiktų dabartinę rinką? Ar daugės/mažės apsaugos paslaugų subjektų / pasikėsinimų / vagysčių?)

Dėkojame už išsamius atsakymus ir sugaištą laiką.